

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

N:r 6-7 Jun.-Jul.

1957 Pris 1 krona

Status

*Dragning sker
senast den 1 aug.*

11 st.

**AUSTIN
BILAR**

(vinstskatt betalas av lotteriet)

2.000 värdefulla vinster

Televisionsapparat

Radiogrammofon

Hushållsassistent

Matsilver

Stilmöbel

Moped-scooter

etc. etc.

**DE LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUNDS
RIKSLOTTERI 1957**

Till DLR:s Rikslotteri, Box 4149, Stockholm 4.

Härmed rekv. st. lotter à 2 kr samt dragnings-
lista à 25 öre att sändas mot postförskott + porto.

Namn:

Bostadsadr.:

Postadress:

Var god texta!
Sänd ej pengar med denna rekv.

Sammanlagd vinstsumma: 150.000:-

BILDA FAMILJEKEDJA!

Vid rekvisition av minst
10 lotter — dragningslista
gratis och 10 % rabatt
20 lotter — portofritt

LOTTPRIS 2 KRONOR

REKVIRERA NU!

Minst en lott till
varje familjemedlem
ökar familjens vinstchans!

Kontrollmärke
lagligen skyddat

20:e årg.

Nr 6 - 7 1957
juni - juli

Ansv. utg.: EINAR HILLER

Redaktör: AKE ROOS

Ägare:

De Lungsjukas Riksförbund

REDAKTION:

Kocksgatan 15, Stockholm 4
Telefon 41 39 99 och 44 40 40
Postgironr 95 00 11

Prenumerationspris:
Helår 8 kr, halvår 4:50 kr

Annonspriser:
1/3 sid. 400:—, 1/2 sid. 225:—,
1/4 sid. 125:—, 1/8 sid. 65:—.

Småannonser:

58 mm spaltbredd 65 öre mm.
90 mm spaltbredd 90 öre mm.

UR INNEHÅLLET:

SANATORIERNAS LÄKARBRIST 5 (pressklipp)	
"LITTERÄRA STRÄTRÖVARE" 6	
ARBETSTRÄNING I GÖTEBORG 8	
NEUROSER OCH TRYGGHET.. 10	
ETT MEDICINSKT MUSEUM .. 12	
STORA MÄN MED LYTEN 14	
LEUKEMIN BLIR VANLIGARE .. 16	
EN BLODGVIVNINGSCENTRAL 18 (bilduppslag)	
HUNDRALAPPEN 20 (novell av G. Hörberg)	
MANNEN I HÖRNAN 24 (novell av Alice Lindin)	
TOFFELHJÄLTAR OCH GRÄS- ÄNKOR 26	
KORSORD — SCHACK 30	

Kräver vår läkarutbildning sällsynt specialbegåvning?

Debatten om läkarbristen i vårt land fortsätter på olika håll. I marsnumret av Status presenterades ett pressklipp ur Morgon-Tidningen, i vilket man kritiserade Läkarförbundet för att det förnekar läkarbristen och motsätter sig en radikal utbyggnad av de medicinska utbildningsanstalterna.

Pressklippet har föranlett dr Folke Ludin i Enskede att påpeka, att "frågan inte gäller hur många läkare vi behöver" utan "hur många läkare vi kan få". I ett kåseri i Morgon-Bladet skriver han bl. a. följande:

"Inte heller känner jag mig helt övertygad om att den finaste musikhögskola hemma i Huddinge skulle göra det möjligt för mig att med nämnvärd framgång konkurrera med Jussi Björling eller Nicolai Gedda. Knappast ens med Cacka Isaksson...

Med all respekt för den s. k. begåvningsreserven (vad det nu innebär), får man nog acceptera det faktum att det inte är några outtömliga mängder studenter som varje vår kan sjunga att den ljusnande framtiden är deras. Dessutom skall de räcka till många och krävande yrken...

Bortser man från en allmän, för alla gemensam färdighet i innanläsning fordras för vart och ett av dessa yrken specialbegåvning..."

Dr Ludin menar uppenbarligen, att det inte finns så många "medicinska specialbegåvningar", att vi kan få tillräckligt med läkare. Detta är att överdriva betydelsen av "specialbegåvning". I många, ja, i nästan alla civiliserade länder finns det fler läkare per invånare än i Sverige. Kan någon verkligen på allvar hävda, att svenskarna i gemen skulle vara mindre lämpade för medicinska studier än exempelvis danskarna och

engelsmännen. En sådan insinuation är bara en taktisk manöver i diskussionen om läkarbristen. Dr Ludin vill halka över det ohållbara påståendet att vi inte har någon brist och i stället rikta uppmärksamheten på en annan fråga.

Och även om dr Ludin mot all förmodan skulle ha rätt i att alltför få svenskar passar riktigt för läkaryrket, så borde väl alla vara överens om att det är bättre med andra klassens läkare än inga läkare alls. Åtminstone tycker man så, om man är sjuk och behöver hjälp.

I fortsättningen på det nämnda kåseriet talas det om hur vi misshushållar med våra läkare:

"Tänk, om vi istället för att klaga över brist på läkare, sköterskor, lärare och tekniker skulle ta vara på dem vi har. Hushålla med deras krafter och utnyttja deras specialkunnande i stället för att plöttra bort dem på tusen oväsentliga struntdetaljer..."

Och om vi skulle låta läkare ägna sig åt det som de under åtskilliga år utbildat sig för, nämligen att sköta patienter, i stället för att fylla i en ändlös rad av intyg och skriva sjukassekvitto och attestera bilräkningar.

Men så länge 2.000 doktorer dagligen går åt enbart till pappersexercis har vi knappast rätt att tala om läkarbrist.

Snarare om ett betänkligt slöseri med doktorer."

På denna punkt vill vi delvis hålla med doktorn. Det är beklagligt, ibland rent av upprörande hur man slösar med kvalificerad arbetskraft. Det är fel, att en så stor del av läkarnas arbetsdag äts upp av "byråkratiska" skrivgöromål, av improduktivt blankett- och intygsskrivande. (Vissa skrivgöromål är dock

INFÖR KONGRESSEN

Den 28—30 juli i år håller De Lungsjukas Riksförbund sin 14:e kongress. Inför denna har förbundsordföranden, riksdagsman Sigfrid Jonsson, skrivit vidstående orientering om förbundsverksamheten och förbundets framtid.

De Lungsjukas Riksförbund har på sin närmaste dagordning två betydelsefulla arbetsuppgifter. Socialvårdskursen på Bommersvik, vilken blivit en tradition inom förbundet, har i år fått en annan prägel än tidigare. Den hålles veckan efter pingst och kan närmast betecknas som en fortsättningskurs. Någon elementär undervisning i sociala frågor blir det inte tal om. Kursen kommer i stället att ha tre huvudämnen; tuberkulossituationen, arbetsvärden och de lungsjukas ställning inom sjukförsäkring och pensionslagstiftning. Kring expertföreläsningar i dessa ämnen räknar vi med att livliga diskussioner skall uppstå, och tid har frilagts för sådana. Vidare har stor uppmärksamhet ägnats förbundets inre arbete, och förbundsstyrelsen inkallas till sitt vårsammanträde under kurstiden. Vi räk-

ofrånkomliga, och man bör inte överdriva klagovisan över blanketterna.)

Det ena utesluter emellertid inte det andra. Även om läkarna kunde helt friställas för rent sjukvårdande uppgifter, skulle de inte förslå. Vi skulle likväl ha läkarbrist.

Hur ginge det t. ex. om läkarna började fordra normal arbetstid och motsatte sig att ständigt och jämt arbeta på övertid? Den onödiga pappersexercisen kräver antagligen inte ens så mycken tid, som motsvaras av läkarnas nuvarande övertidsarbete.

Antalet läkare måste ökas för att kunna svara mot dagens behov. Dessutom får man anta, att efterfrågan på medicinare kommer att stiga. Bl. a. kan man peka på den

nar därför med att sommarens bommersvikskurs skall kunna dra upp riktlinjer för det nya handlingsprogram förbundet synes behöva.

Den 28—30 juli har vi sedan förbundskongressen, som i år hålles i Stockholm. Där blir det redovisning för den gångna verksamhetsperioden och nya signaler för den kommande verksamheten. Vi hoppas att kongressen finner tiden bäst utnyttjad genom att i huvudsak använda den för den senare uppgiften.

Redovisningen av vad som varit är emellertid nödvändig även den. I huvudsak kan vi från förbundsledningen uttala tillfredsställelse över utfört arbete, även om mycket blivit annorlunda under de två år som gått. En besvikelse är kanske att medlemsantalet minskat från 22.375 till 19.717. Man frågar sig kanske varför? Jo, en närmare undersökning av medlemsminskningen visar, att densamma inte beror på slöhet eller nedlagda föreningar. I allt väsentligt beror den på minskad sjuklighet och kortare vårdtider på sanatorierna. I vissa fall har givetvis också den förbättrade socialpolitiken medverkat till att behovet av organisationer för lungsjuka idag

växande medellivslängden och förskjutningen i "befolkningspyramiden" med ett ökat antal åldringar. Det förebyggande hälsovårdsarbetet kommer också att suga åt sig flera läkare, ju högre social och hygienisk standard vi får.

Det är förresten underligt att Läkarförbundet och några få enskilda läkare bagatelliserar läkarbristen, medan nästan alla sjukhusläkare och privatpraktiserande läkare klagat över sin stora arbetsbörda. Blankettskriveriet kan inte ensamt förklara överarbetet.

Det är ansvarslöst att förneka läkarbristen och försöka hindra att den upphävs eller minskas. Det bör på nytt fastslås att vi har brist på läkare och att kapaciteten hos de medicinska högskolorna måste ökas.

ÅKE ROOS

DUBBELNUMMER

Denna gång utkommer Status som dubbelnummer genom att juni- och julinummeret sammanslagits till ett nummer. Sidantalet har ökat till 36, varför priset måst höjas till en krona. I augusti utkommer nästa nummer till det vanliga priset 75 öre.

Red.

inte framstår lika tydligt som tidigare. En medlemsminskning som beror på att de sjukas antal blir lägre — och sjukdomens följdverkningar mindre kännbara — har vi givetvis ingen anledning att klaga över.

Aktiviteten hos våra medlemmar går det heller inte att klaga på. Ett bevis för denna aktivitet är, att förbundets första rikslotteri med 150.000 lotter tydligen kan genomföras på avsedd tid — genom föreningarnas och medlemmarnas egna insatser och utan någon dyrbar, utåtriktad propagandaapparat. Studierarbetet, liksom föreningsarbetet, har även pågått i samma utsträckning som tidigare. Vår statistik visar, att förbundet under kongressperioden medverkat vid 89 föreningsmöten. Den siffran är visserligen låg mot siffran för perioden 1953—54, då förbundet medverkade vid 125 möten. Under denna kongressperiod genomfördes emellertid på förbundets initiativ dels en sanatorieturné, dels en särskild norrlandsturné, vilket bidrog till att fältarbetet då fick en onormal — om än icke för stor — omfattning. Närmast föregående kongressperiod hade förbundet medverkat vid 91 föreningsmöten, en siffran som gott stämmer överens med den nu aktuella.

Status har i stort sett kunnat hålla sin upplaga och under 1956 kunnat notera upplageökning. Vi skall inte förneka att det nu är svårare än förr att erhålla försäljare för tidskriften. Nöden tvingade tidigare många lungsjuka att utnyttja alla inkomstillfällen. Att man nu kan leva utan att "knacka dörr" noterar vi med glädje även om tidskriftsförsäljarnas antal minskar. Å andra sidan har vi så många aktiva medlemmar med andra motiv än inkomsten av sitt arbete (Forts. sid. 31)

Läkarbrist vid våra sanatorier

"Nästan alla sanatorieläkare rapporterar svårigheter med underläkarrekryteringen", omtalar doc. *Sven Löfgren* under rubriken "Lungsjukvårdens framtid" i *Nordisk Medicin*. "Också på universitets- och storstadsklinikerna lockar en ledig-bliven underläkartjänst som regel bara någon enda eller några enstaka sökande. På 25 av landets 40 sanatorieavdelningar står en eller flera underläkarplatser utan ordinarie innehavare, vanligtvis sedan ett flertal år. Inalles rör det sig om 38 sålunda obesatta tjänster. Kompetenta vikarier tycks det vara praktiskt taget omöjligt att erhålla.

Dagens situation på de svenska sanatorierna kan sammanfattningsvis sägas vara denna. Flertalet sanatorier står halvtomma, vad tuberkulospatienter beträffar. De avfolkas alltmera, inte bara på patienter utan också på läkare och övrig personal. Sanatorieläkarna, som i stor omfattning själva har utföra en del mera kvalificerade undersökningar såsom bronkoskopi och bronkografi, har i många fall en orimlig arbetsbörda på grund av bristen på underläkare. Vid de extra belastningar, som exempelvis massundersökningarna medför, kan situationen bli ohållbar. Personalens flykt från tuberkulosvården kan till någon del sammanhänga med vissa sanatoriernas perifera och obekväma belägenhet. Men för läkarnas del torde denna omständighet inte vara ensamt avgörande, eftersom samma tendens också gör sig gällande på mera centralt belägna avdelningar. Det torde i stället vara de ovissa konjunkturen inom tuberkulosspecialiteten, som verkar hämmande på rekryteringen."

*

Läkarbristen i vårt land medför, att blivande specialister har stora möjligheter att välja just sådana specialiteter, som anses mest tacksamma och givande ur såväl medicinsk som ekonomisk synpunkt. Det är därför naturligt, att unga läkare inte gärna söker sig till sådana områden, vilkas framtid kan vara oviss. Svårigheten att rekrytera blivande lungläkare är en av de många beklagliga följderna av läkarbristen. Hade vi tillräckligt med medicinare skulle även sådana specialiteter, som bedöms såsom mindre givande i framtiden, få tillräckligt med nykomlingar.

Sverige hör till de civiliserade länder, som har det minsta antalet läkare i förhållande till folkmängden — ett förhål-

lande, som sannerligen inte smickrar dem, som bär ansvaret för kapaciteten hos våra medicinska utbildningsanstalter.

Red.

Läkarna och psykiatrin

"Alltför länge har man självbelåtet vårdat illusionen, att våra läkare är de bästa i världen", framhåller psykoanalytikern *Nils Nielsen*, Malmö, i *Svenska Läkartidningen*. "Det är uppenbart, att en sådan inställning står i vägen för nödvändiga reformer och uppmuntrar ett låtgåsystem, som i längden och kanske snart kommer att få katastrofala följder.

Grundutbildningen kan på papperet se tämligen adekvat ut, men genom den våldsamma forceringen och förkortningen av studietiden kommer de inpluggade kunskaperna att sitta synnerligen löst, och trängseln på kurserna lägger hinder i vägen för den noggranna iakttagelsen av enskilda fall. Därför är en grundlig efterutbildning nu nödvändigare än någonsin, men här brister det betänkligt. Principen tycks ännu vara, att den Gud ger ett ämbete, den ger han också förmågan att sköta det. Man släpper den nyblivne läkaren lös på en avdelning, där han i största utsträckning är hänvisad till sig själv, och efter att ha avverkat ett visst antal tjänsteår får han automatiskt specialistkompetens. Om chefen är intresserad av att undervisa och eleven mån om att lära, så kan möjligen detta system fungera någorlunda, men dessa förutsättningar uppfylls ingalunda alltid, och då kan resultatet bli bedrägligt.

Jag skall här inskränka mig till att tala om psykiatrin, ett område där vi svenskar är så efterblivna, att vi håller på att göra oss till åtlöje för den civiliserade världen. Det har under de tre sista årtiondena ständigt talats om, att psykiatrin är halva läkarkonsten, att flertalet patienter på en allmän mottagning är i behov av någon form av psykiatrisk vård, att strängt taget alla sjukdomar är psykosomatiska, och att läkarutbildningen därför i mycket hög grad bör inriktas på medicinsk psykologi och psykiatri, men under tiden har ingenting, bokstavligen ingenting, gjorts för att förbättra förhållandena. En svensk läkare av i dag kan,

om han arbetar som psykiater, riskera att dagligen bli slagen på fingrarna av en vilken som helst allmänbildad lekman."

*

Den svåraste läkarbristen torde finnas inom psykiatrin, som länge behandlats styvmoderligt i jämförelse med kroppssjukvården. Det är också erkänt, att våra kroppsläkare får en alltför liten grundutbildning i psykologi och psykiatri, vilket är särskilt olyckligt, eftersom bristen på specialister tvingar en mängd psykiskt sjuka till andra läkare än psykiater. Från läkarhåll har man ju många gånger tidigare hövdat, att minst hälften av de patienter, som kommer till de allmänpraktiserande läkarna, är psykiskt eller psykosomatiskt sjuka.

Red.

Låg dödlighet bland lungopererade

Dr *P. Rudström*, Uppsala, redogör i en artikel i *Svenska Läkartidningen* för den thoraxkirurgiska verksamheten vid Akademiska sjukhuset i Uppsala:

"Huvuddelen av de opererade patienterna är lungfall, och bland dessa dominerar i antal de, som lida av lungtuberkulos. Den specifika kemo-antibiotica-terapien har här öppnat vägen för en aktiv kirurgisk behandling på vida indikationer. Tuberkulosen har emellertid i Sverige minskat betydligt under senare år, och man har att vänta en minskning även av antalet kirurgiskt behandlade fall. Situationen beträffande det aktuella tuberkulosläget i vårt land kan bäst karakteriseras på följande sätt. Mest frapperande är den påtagliga sänkningen i mortalitet. 1951 avled i tbc i hela landet 1.561 patienter. Motsvarande siffra 1955 var 740, vilket betyder en minskning med ca 52 %. Vad morbiditeten beträffar låter sig denna knappast bedömas genom referens till antalet patienter, som finns bokförda i dispensärernas register. Antalet nyupptäckta fall av lung-tbc utgör däremot en säkrare bedömningsgrund. Antalet sådana fall utgjorde 1951 och 1955 10.108 resp. 6.404. Sänkningen uppgår till nära 37 %. Beträffande fallen av

(Forts. sid. 32)

UR PRESSEN

"Litteraturens stråtrövare"

Martin Luther var 1500-talets störste bestseller-författare. Han hade en framgång med sitt skrivna och tryckta ord som var rent otrolig. Det skulle dröja många decennier innan han fick en jämlike. En av hans skrifter kom under åren 1518—1520 ut i 21 upplagor; ett resultat som imponerar på en bokförläggare ännu i dag.

Den verkliga framgången hade Luther emellertid inte med någon av sina småskrifter i religiösa frågor utan med Bibeln. Första upplagan av Nya Testamentet i Luthers översättning utkom 1522. Den var på 5.000 exemplar och trots detta räckte den inte året ut; en ny upplaga kom i december. Under de närmaste två åren utkom inte mindre än fjorton auktoriserade och 66 piratupplagor av Nya Testamentet.

Luthers översättning av Gamla Testamentet började utkomma 1523 och hela Bibeln förelåg i en första samlad upplaga 1534. Under Luthers livstid utkom 430 upplagor av hela Bibeln eller delar därav i hans översättning.

Det ligger nära till hands att tro att denna framgång berodde på att tyskarna nu fick tillfälle att läsa Bibeln på sitt eget tungomål. Detta var emellertid inte alls fallet. Redan före år 1500 hade åtminstone 20 översättningar till tyska av Bibeln förekommit.

Redan vid denna tidpunkt var man — som framgått — inställd på tjuvtryck av utkomna böcker. Av de utkomna upplagorna under de två första åren var endast 14 auktoriserade och 66 tjuvtryck. Onekligen framstår det som en ödets ironi att det just var den heliga skrift, som utsattes för de första verkligt stora affärerna i piratupplagornas historia. Man blir inte alls förundrad över att Luther talar om dessa litteraturens "stråtrövare och tjuvar".

Tjuvtrycket var emellertid lika gammalt som boktryckarkonsten. De två första böckerna på italienska utkom 1471 i Venedig och båda var Biblar. Det tyder onekligen på en

HANS NORLING

berättar om tjuvtryck och piratupplagor. Redan Martin Luther klagade på litteraturens "stråtrövare och tjuvar". Samvetslösa boktryckare gav nämligen ut piratupplagor av hans bibelöversättning. När "Onkel Toms stuga" utkom i Amerika tjuvtrycktes den i England och såldes i 100.000-tals exemplar.

inte helt sund konkurrens. I Parma klagar en boktryckare ett par år senare över att han måste trycka fortare "än det går att koka sparris", bara för att hans konkurrent på platsen lagt sig till med samma text.

Det är först under senare århundraden som copyright-överenskommelser — nationella och internationella — i någon mån satt stopp för piratupplagorna. Men fortfarande kan exempelvis Lo-Johansson berätta, att många av hans böcker stulits av länder på andra sidan järnridån och översatts till de mest besynnerliga språk utan att författaren fått ett öre. Vederbörande har inte ens skickat ett exemplar av boken till författaren trots påstötning därom!

Nu var saken i äldsta tider inte så entydigt förkastlig. Den ende av Luthers samtida, som hade författarhonorar för sina böcker, var Erasmus Roterdamus. Sen dröjde det drygt 200 år fram i tiden innan författarna fick betalt för sitt arbete! Författarna kunde alltså inte förlora något på tjuvtryckstrafiken. Där emot var det inte ovanligt att den läsande allmänheten tjänade på den. Tjuvtrycken fungerade i stor utsträckning som billighetsupplagor av annars dyra böcker.

Betydligt betänkligare blev det naturligtvis sedermera när honorar för böckerna blev praxis och copyrightbestämmelser införts här och där.

Först på detta område var England, som införde sin copyrightlag 1709. Det tråkiga var att inte grannländerna samtidigt beslutade sig för liknande saker. Därige-

nom kunde det säregna och försmädliga inträffa att Richardsons "Sir Charles Grandison" utkom i tre piratupplagor i Irland innan originalupplagan utkommit i England. Man kan nog utgå ifrån att dessa piratupplagor utgör dyrgripar för samlare i dessa dagar.

En av Europas verkligt stora bestsellers var som bekant Bunyans Kristens resa. Den utkom 1678 och innan årets slut hade 10.000 ex. sålts. Men 4.000 av dessa var tjuvtryck. Efter två år var inte mindre än sex piratupplagor kända.

Samma öde drabbade Defoes "Robinson Crusoe", vilken utkom 1719. När sex originalupplagor var ute hade redan två piratupplagor sett dagens ljus. Därtill kommer att den boken — liksom alla andra som intresserade på denna tid — översattes utan hänsynstagande till författaren. Fråga är väl för övrigt om inte just Defoes "Robinson" är världens i detta hänseende mest misshandlade bok. Inte nog med att man översatte boken på ett synnerligen fritt sätt. Man plagierade den också sällsynt fördomsfritt. Enbart i Tyskland var före år 1800 inte mindre än 100 plagiat kända. I sin helhet måste det idag finnas hundratals plagiat på Robinson Crusoe, och det märkliga är att några av dessa uppnått klassisk berömmelse.

Nästa engelsman, som blev misshandlad av tjuvtryckare och pirater var Walter Scott. Hemma i England var hans böcker visserligen skyddade av Copyright Act, men skyddet var inte ens där hundraprocentigt säkert. Värre var det i Irland och Amerika. Upplagorna — som där tydligen var enbart av piratkarakter — var i dessa länder betydligt större än i England.

Engelska boktryckare tog en gruvelig hämnd ett femtiotal år senare när "Onkel Toms stuga" utkom. Den nådde ju, som bekant, en enastående framgång i Amerika, och även i England visade det sig att ett betydande intresse fanns. Den utkom 1852 i inte mindre än 40 skilda upplagor i England i priser varierande mellan 6 pence och 15 shillings, och alla piratupplagor! Enbart ett av förlagen sålde boken i 10.000 exemplar.

(Forts. sid. 32)

KULTURELLT

Rutin och slentrian på sjukhus

En intagning på ett sjukhus innebär alltid en radikal förändring av den intagnes livsrytm och levnadsvanor. Denna förändring är lättare eller svårare att acceptera, beroende på vederbörandes förmåga till akklimatisering. I viss mån spelar naturligtvis också sjukdomens art en stor roll. Men vi ska inte ägna oss åt sådant som man i kraft av sjukdomen måste acceptera. Man kan naturligtvis påstå, att i och med att man är intagen på ett sjukhus, så skall man acceptera hela miljön med allt vad den innebär av irritation och tvång.

Men det finns saker och ting, som man har mycket svårt att finna sig tillrätta med, och detta helt enkelt därför att man inte finner någon som helst rimlig förklaring till varför det skall vara just på det sättet. De orimligt tidiga väckningarna till exempel. På det sjukhus i Stockholm, där jag var intagen, ingick det i rutinen, att det biträde som vakat under natten också skulle förse de sängliggande patienterna med tvättvatten. Eftersom detta biträde slutade sin tjänstgöring klockan sex på morgonen och var mån om att vara klar för hemgång vid denna tidpunkt, berodde väckningstiden till stor del på hur stort antalet sängliggande patienter var på avdelningen. Väckningstiden varierade från klockan kvart över fem på morgonen till framåt kvart i sex. Tillhörde man då dem som fått in sitt tvättvatten sist, och var i behov av rakning, gällde det att skynda på om man inte skulle få besvära någon av sina uppegående medpatienter vid eventuellt behov av assistens.

Farligt vara besvärlig patient

En rakning är ju inget problem, när man är frisk och stark, men är man matt i armarna efter exempelvis svåra blodförluster, är en så enkel sak som rakning en både tidsödande och ansträngande procedur. Här gäller det att skynda på så att den, som enligt den uppgjorda sjukhusrutinen skall bära ut handfatet, verkligen hinner göra detta.

Vad händer annars, undrar måhända den fåkunnige läsaren? Jo, om tvättfatet står kvar när dagpersonalen kommer, så innebär detta ett extra arbetsmoment, och den

NILS-OLOF ANDERSSON

kritiserar sjukhusrutinen, sedd ur patientens synvinkel. Artikeln avser förhållandena på ett äldre kroppssjukhus i Stockholm. Den aktuella vårdavdelningen saknar både dagrum och rökrum. För de 43 patienterna finns endast tre tvättställ. På varje sjuksal finns dessutom ett tvättställ, men det får inte begagnas av patienterna — det är reserverat för läkarna.

som bär ut handfatet låter inte patienten leva i ovisshet om att det egenligen inte alls tillhör dagpersonalens uppgifter.

Givetvis vill man inte gärna utöka deras redan tunga arbetsbörda, men personalen uppfattar det kvarstående tvättfatet som en personlig förolämpning, och man kan vara tämligen säker på att det tjänstgörande nattbiträdet vid nästa morgons möte med dagpersonalen får veta, att det är meningen att handfaten skall vara utburna när klockan är sex.

Och man blir snart påmind om att det gäller att raska på med morgon-toaletten. Tillåter man sig sedan påpeka att man hädanefter skall sluta

med morgonrakningen, då är man snart karaktäriserad som en av de besvärliga patienterna. Vad det innebär vet var och en som varit intagen på ett sjukhus. Kitsligheten och det ytterst noggranna bevakandet av varandras arbetsuppgifter, kan kanske hänvisas till och i viss mån bero på den tidiga timman. Men vore det då inte bättre att dagpersonalen fick sköta den heliga proceduren med rakvattnet?

En sådan fråga till vederbörande får detta svar: Nej, det har alltid varit så här!

För att ännu en stund uppehålla läsaren vid tvättningsceremonin, vill jag påpeka, att för "min" avdelnings 43 patienter fanns det 3 — säger tre — tvättställ! Visserligen finns det också ett tvättställ på varje sal, men dessa tvättställ är avsedda för läkarna. Inte skulle det vara särskilt lämpligt heller om patienterna använde sig av dem, beroende på att sängarna — åtminstone på de större salarna — är så placerade, att vattnet i så fall skulle stänka ned den närmast liggande patientens säng. Och det skulle bli en ganska rejäl dusch om man betänker att de stora salarna har mellan 10 och 12 patienter.

(Forts. sid. 29)

Många sjukhuspatienter har svårt för att anpassa sig och finna sjukhustillvaron dräglig. På en del äldre sjukhus finns trivselhindrande brister, som gör det ännu svårare för dem. I vissa fall skulle bristerna kunna avhjälpas både enkelt och relativt billigt.

Göteborgs handikappade gör ångmaskiner och väver mattor

Nära 2.000 partiellt arbetsföra har under de senaste tio åren arbetat vid Göteborgs stads träningsverkstäder. Kvinnorna sysslar med bl. a. vävning och sömnad, medan arbetsuppgifterna för männen i huvudsak utgörs av svarvning, fräsning, borring och andra mekaniska arbeten. Till de egna tillverkningarna hör bl. a. vävstolar, leksaksbilar och modell-ångmaskiner, vilka säljs till grossister i öppna marknaden. I detaljhandeln kostar t. ex. ångmaskinerna 22—23 kronor stycket.

Träningsverkstäderna sorterar under Göteborgs stads arbetsberedning, som i sin tur är knuten till stadens arbetslöshetsnämnd. Chefstjänstemannen vid arbetslöshetsnämnden, byråchef Karl Lidén, är därför också chef för arbetsberedningen.

Denna började sin verksamhet 1947 och driver nu en arbetsklirik och sex arbetsträningsverkstäder, vid vilka det förekommer såväl egentlig arbetsträning som s. k. skyddad sysselsättning. Dessutom sysslar arbetsberedningen med yrkesutbildnings- och omskolningsverksamhet för partiellt arbetsföra. Hemarbete förekommer också i viss utsträckning. F. n. hemarbetar ett

30-tal arbetshämmade med exempelvis montering och sömnad. Bl. a. syr man innertak för Volvo-bilar.

Psykiska svårigheter vanliga

Arbetskliniken, som har sina lokaler i Sociala huset i centrum av Göteborg, har plats för 15 klienter. Den drivs till stor del med statsbidrag, och i gengäld står fem av platserna öppna för icke göteborgare. Göteborgs stad har emellertid sagt upp avtalet med staten, och den 1 juli i år försvinner kliniken i sin nuvarande form.

Under 1956 arbetsprovades 35 klienter vid arbetskliniken, och i 25 fall avslutades prövningen efter genomsnittligt 66 dagar. Den resulterade i bl. a. förslag till omskolning,

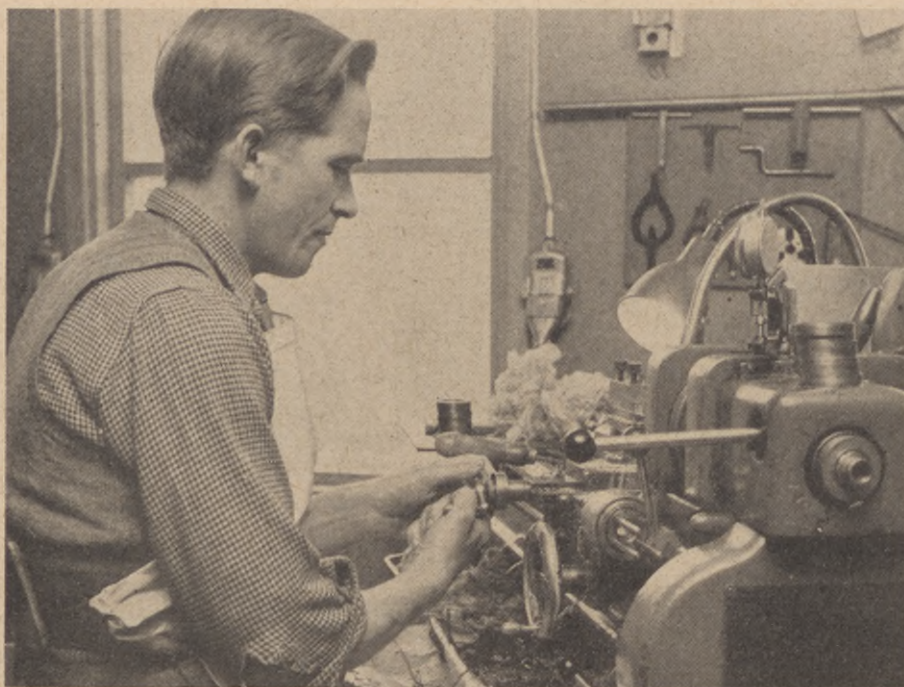
Föreståndare Willy Bengtsson (t. h.) som är chef för samtliga arbetsträningsverkstäder i Göteborg, samtalar med en klient i Kärralundsklinikens snickeriavdelning. Det är en s. k. kontursåg, som syns på bilden.

eller till placering i öppna marknaden och i förslag till folkpension.

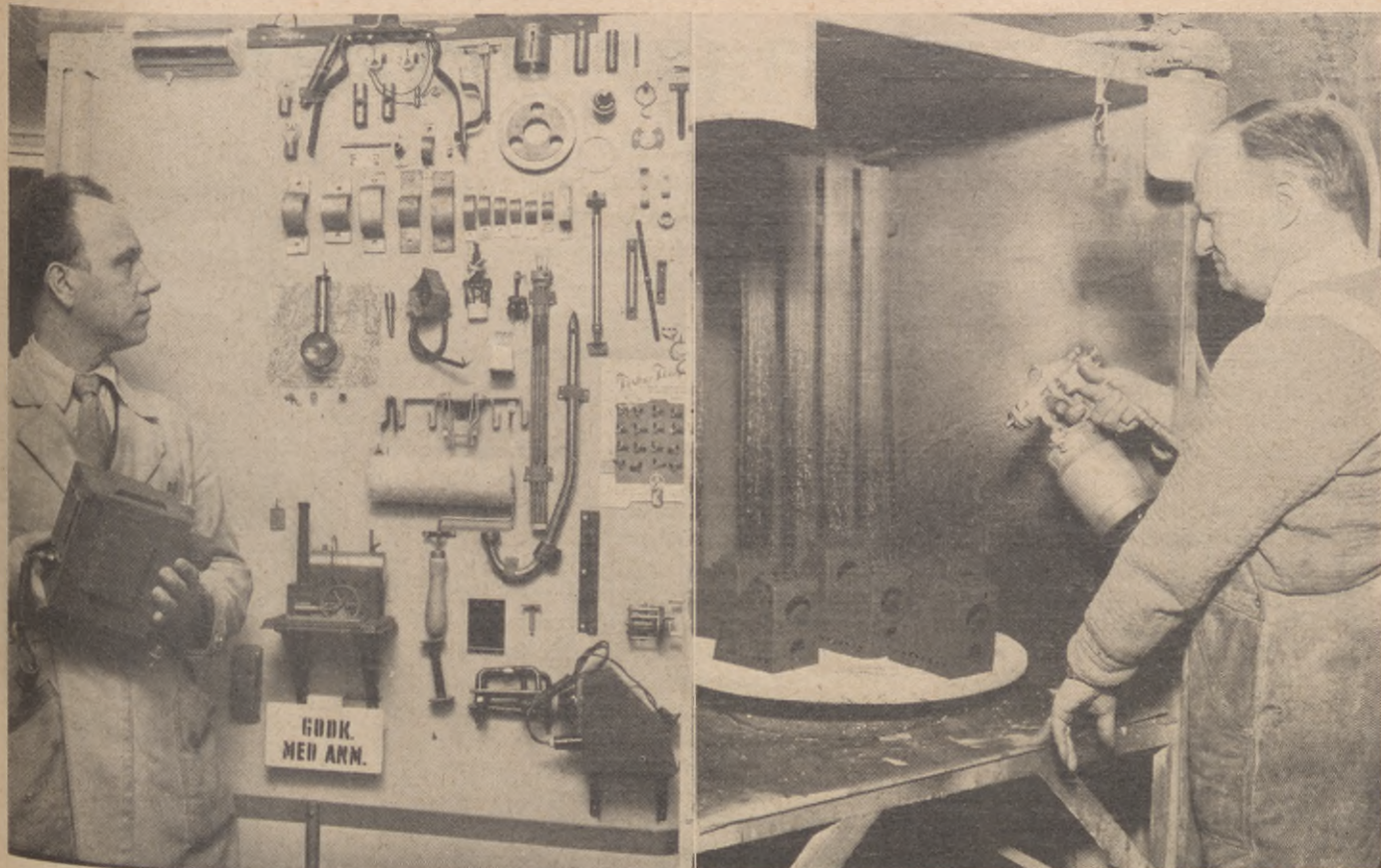
— I första hand prövar vi klienternas allmänna kapacitet, omtalar klinikens chef, socialläkare Carl-Gustaf Berglin. De får syssla med olika arbeten, och under arbetets gång studerar vi dem. Vi studerar t. ex. deras koncentrationsförmåga, uthållighet och samarbetsförmåga.

Dessutom ingår i varje prövning såväl kroppslig som psykiatrisk undersökning. I vissa fall, såsom vid vanförhet och lungtbc, kan den allmänna prövningen kompletteras med specialprov med tanke på vissa lemmars eller organs kapacitet. Man måste dock hålla i minnet, att även om det dominerande arbetshindret är en fysisk defekt, så kompliceras saken ofta av en psykisk komponent. Mellan 50 och 70 procent av fallen är därför behäftade med psykiska svårigheter.

Och testning? Ja, intelligenstestning förekommer endast i undantagsfall, dvs. då intellektuella yrken är påtänkta eller då det finns skäl att misstänka direkt underbegåvning.

Svarvar av olika slag finns det många i Kärralundsværkstadens mekaniska avdelning.

Verkmästare Stig Andersson (t. v.) betraktar en del av de produkter, som framställs vid arbetsträningsverkstaden i Kärralund i Göteborg. Längst ned till vänster ser man en leksaksbil och en ångmaskin. T. h. arbetar en partiellt arbetsför i den mekaniska avdelningens rum för sprutlackering.

Dr Berglin vill också framhålla, att det endast är de mest svårbedömda fallen bland de partiellt arbetsföra, som kommer till kliniken för prövning. Det är oftast den statliga arbetsförmedlingens arbetsvård, som sköter om gallringen och remitterar klienter till kliniken.

De lungsjuka en stor grupp

De sex träningsverkstäderna har tillsammans 153 platser. De handikappade, som placeras vid verkstäderna, lider av en mängd olika defekter och sjukdomar. De största grupperna är de psykiskt skadade, de vanföra samt de lung- och astmasjuka i nu nämnd ordning.

Och hur gör exempelvis en lungsjuk för att bli placerad vid en träningsverkstad? Hur kommer han i kontakt med arbetsberedningen?

— Gången är ofta den här, berättar byråassistent Arne Saméus vid beredningen. Allra först får den lungsjuke kontakt med en kurator redan under sanatorievistelsen. Efter utskrivningen från sjukhuset och efter lämplig konvalescenstid söker han sedan kontakt med arbets-

förmedlingens arbetsvård, som sorterar upp de handikappade. Vissa placeras exempelvis i öppna marknaden direkt, fast kanske i ett annat yrke än de hade innan de blev sjuka. Andra hjälps till omskolning med bidrag från arbetsmarknadsstyrelsen för att sedan placeras in på den vanliga arbetsmarknaden. Ovissa och svårbedömda fall remitterar

tera s. k. skyddad sysselsättning. Verkstädernas platser upptas till ungefär 60 procent av träningsfall, medan de återstående bjuder skyddad sysselsättning.

Specialverkstad för kvinnor

— Bland verkstäderna kan vi först nämna "pappersavdelningen" i Sociala huset, säger hr Saméus. Där görs olika papp- och pappersarbeten, bl. a. korrespondenspärmar och telefonblock.

På arbetsplatsen vid Gamla Tuvevägen sysslar klienterna med mekaniska arbeten, bl. a. gör de vissa beställningsarbeten för SKF.

Vid Chalmersgatan har vi träningslokaler i en f. d. lägenhet, där man sysslar med montering av elektriska armaturer, klädnypor, barncyklar och andra leksaker m.m.

I träningsverkstaden på Nils Erikssonsgatan jobbar klienterna med arbeten för Hasselblads kameorafabrik. Det sker under ledning av verkmästare och annan teknisk personal från fabriken.

Vid Andra Långgatan har vi en speciell verkstad för kvinnor, som

(Forts. sid. 31)

Reportage

av ÅKE ROOS

arbetsvården till arbetskliniken — och en stor grupp remitteras till arbetsberedningen för att placeras vid någon av dess träningsverkstäder.

Många, ja, kanske de flesta av dem, som kommer till träningsverkstäderna får arbetsträning under exempelvis sex månader, varefter de är mogna för utplacering i öppna marknaden. Alla kan dock inte återvända till den, en del klienter får stanna kvar vid verkstäderna, som då alltså kommer att represen-

Människan jagar "tryggheten"

Neuroser är tidens folksjukdom och kanske framtidens — ty varje dag mättar vi våra barn med oro och besvikelser innan vi själva skyndar ut att jaga det universalmedel mot elände, som heter TRYGGHET. Ja, trygghet heter drogen och vi känner dess natur, men vi söker den sen länge, där den alls inte finns. — Ger ni ert barn neuroser? undrade en skribent beskäftigt. — Visst gör vi det, svarar alla, vem kan begära något annat, man är ju inte mer än människa...

Vi vill ha trygghet. Trygghet till varje pris.

Men vad menas då med trygghet?

Docenten Börje Löfgren definierar begreppet så här:

— Trygghet är ett sinnets jämviktsläge hos den, som erfar frihet från ängslan, frihet från alltför hopplöst pockande driftskrav och (i viss mån) frihet från svikna förhoppningar. Den, som så är fri, har vunnit en naturlig självsäkerhet: hon är säker på sig själv och sina relationer till andra människor. (Vi använder här ordet "säker" i betydelsen "icke ängslig".)

De flesta människor känner sig hemma med denna förklaring. Nu gäller det bara att tillägna sig tryggheten fort och lätt. Och så jagar vi ut i livet efter ekonomiskt välstånd, sexuell utlevelse, kärlek, ett aktat namn...

Det är här vi alla går vilse.

Tryggheten bor inte på dessa jaktmarker.

Barn är ofta mycket livliga. Blir de alltför mycket åthutade, kan de förlora den spontana livligheten.

Men många, många vill bedragas. Så hänger man upp sitt trygghetsbehov på materiella ting, känner lite lugn när månadslönen räcker till, är tillfreds med familj och vänner, minns chefens uppskattande ord för nån månad sen... tryggheten är inom räckhåll, man ler självbelåtet, ty jakten har gett byte — tills hustrun blir kär i en annan eller sonen stjälar bilar eller lönen inte räcker till. När de yttre trygghetsmomenten rasar försvinner trygghetskänslan; hela tiden var den bara en chimär.

Den trygghet människan behöver med förtvivlad nödvändighet är något helt annat än vad pengar kan ge. Tryggheten är en andlig verklighet, som föds och växer sig stark inom människan själv, tills den förenats med hennes natur som ett livgivande och befruktande tillskott. Men först måste människan våga hitta nyckeln och porten till de hemliga magasinen inom henne, detta undermedvetna, som är ut och är in späckats med bråte av alla de slag, allt obekvämt och fult, som man inte velat kännas vid. Hitin måste människan vandra med öppna ögon och sopkvast och rengöringsmedel.

Det kan bli en jobbig pers, men ännu har ingen dukat under vid städningar av detta slag. Och när bråten vräkts ut och undersökts och bringets ur funktion — det är då något ganska fantastiskt kan hända. Den trygghet man jagat, men aldrig sett röken av, finns inom en själv och finns där och finns...

Upprepade besvikelser skapar frigiditet

Liksom en mängd andra av våra "andliga bristsjukdomar" är otryggheten ofta grundlagd i barndomen. En människas personlighetsutveckling följer bestämda lagar. Redan tidigt försöker vi undvika upplevelser som är obehagliga.

Moderns ömhet mot spädbarnet betyder mycket för barnets personlighetsutveckling.

Vår önskan att bli fria från fruktan och ångest bidrar i hög grad till att forma vår personlighet. Det förefaller vara så att en mekanism inom människan tvingar henne att skydda sig från alltför många svikna förhoppningar och outlösta retningstillstånd.

I regel skyddar man sig genom att tillfredsställa retningen: dricker vatten, när man känner törst, äter om man är hungrig. Och det lilla barnet kryper upp i mors famn, när det längtar efter ömhet.

Men ibland blir dessa retningar inte tillfredsställda. Vad händer då? Erfarenheterna från koncentrationslägren visar, att till och med en retning av så primitivt slag som hunger inte kan förbli ouppfylld hur länge som helst, utan att kroppen skyddar sig från den på sitt eget vis: efter tillräckligt lång svält försvinner hungerkänslan. Liknande företeelser förekommer i andra sammanhang: En kvinna som gång på gång blir sexuellt otillfredsställd blir till slut frigid. Även när det gäller de komplicerade förlopp genom vilka vi skapar vår världsbild (och vår världsbild skapar oss) griper liknan-

de processer in. Och se hur lätt barns obesvarade ömhetslängtan kan kapslas in! Det ständigt undanskuffade barnet förmår till slut inte uthärda denna anhopning av besvikelser: dess spontana kontaktlängtan förtvinar. På samma sätt är det med ett livligt barn, som ständigt blir åthutad — till slut mister det sin livlighet.

En inrutad, mekaniserad tillvaro

Så kan alltså vår strävan att slipa på obehagliga upplevelser redan från tidiga år kväva den naturliga spontaniteten och forma vår personlighet efter helt andra linjer än det var menat från början. På sätt och vis representerar ett barn, som ständigt är besviket en förlorad möjlighet. Det har mycket liten chans att någonsin på ett tillfredsställande sätt utveckla sin personlighets möjligheter. Och det är nu känt, att barn, som man inte kelar med under de första sex levnadsåren, kan bli definitivt efterblivna trots alla goda arvsanlag.

Vi är själva otrygga. Så fostrar vi våra barn till samma otrygghet.

Vi berättar för dem vad trygghet är och var den finns, medan vi stolt förevisar vårt samhälleliga välstånd. Att vi själva inte fann tryggheten, när vi byggde denna tillvaro, talar vi tyst om. Och inte lär den hälsa på i dessa rädda mänskors öken.

Följ med på sightseeing och känn igen er. Se vad de sista trygghetsjägarna skapat:

En mekaniserad och inrutad tillvaro. Kontakten med det primitiva rytmen inom människan och i naturen gjorde vi oss av med. Nu lever vi standardiserat som ägg i en äggkläckningsmaskin, medan naturens växlingar passerar våra termostatreglerade våningar utan att väcka minsta uppmärksamhet.

Vi har fått det bekvämt, visst har vi det. Men trots ökad fritid hinner vi aldrig med det där, som kallas frid. Vi orkar inte uppleva skymningens och de långa kvällarnas stillhet. Gatubelysning och dagsljuslampor hänler åt en natur, som varje kväll går till ro.

Och soluppgångarna, morgonbris, doften av jord och regn — ”vem hinner flukta på sånt när väckar-

klockan för oljud och spårvagnen går prick halv?”

Vår tekniska civilisation har gjort det möjligt för oss att strunta i naturens meningsfyllda rytmen. Naturens växlingar förefaller numera nästan oanständiga. Att regn är något, som det växer och gror av, det vet bara få, för flertalet är regn något, som gör stövlar och skor leriga och förstör nybonade golv.

Sambandet med naturen avklippt

Just, detta, att vi avlägsnat oss så långt från naturen är allvarligare än många tror. Människans behov av att leva med i primitiva händelseförlopp får hon ingen utlösning för. Hon har kapat dessa djupa, meningsfyllda samband mellan sig själv och det ohämmade, fria, självständiga livet — och hon stannar i växten.

Så sitter vi där med otrygghet och ofrid i våra själar och får ingenting gjort. Vi kan inte invänta växten efter att ha fullgjort sådden — vi är hela tiden där och petar hysteriskt på fröna. Vi portionerar ut vårt liv skedvis, lite här, lite där i jäkt och osäkerhet.

Inget mönster eller schema eller fullmäktigegodkänd planskiss förmår något mot splittringen i våra liv. Helheten känner vi endast som en sagan...

Orkar vi med barnen?

Kanske är det barnen, som ska lära oss leva — det är nästan bara de som vågar vara sig själva: ännu har vi ju inte hunnit döda deras egenart och självständighet. Den som upptäcker den djupa innebörden i orden ”bliven såsom barn” kan också finna vägen till sig själv.

Kanske borde vi börja med att acceptera våra barn. En accepterad ömhet är något mycket sällsynt.

— Men hur ska vi orka, klagar föräldrarna. Nej ingen orkar med små självständiga, bråkiga, egenartade och lyckliga barn. De tar tid, ju. Och de accentuerar vår egen brist på självständighet — och vem vill tänka på den!

Kanske orkar man ändå? Börja med kaninskinnpälsen, häng den i garderoben och ge barnet kläder, som man rullar runt i lervälling med!

Ofta tar det väl lika lång tid att klå och banna en unge som att byta och tvätta de smutsiga kläderna. Men det är ingen tvekan om vilken metod man helst väljer...

(Forts. sid. 23)

”Vi minns chefens uppskattande ord för nån månad sen...”

Koleraapotek på 1800-talståg

I år är det jämnt femtio år sedan den första radikala kirurgiska behandlingen av lungtuberkulos utfördes. Visserligen hade man långt tidigare använt sig av detta förfaringssätt, då det gällde att bota lungtuberkulos — redan 1885 utfördes thorakoplastik — men den första fullständiga operationen utfördes 1907.

En svensk, Hans Christian Jacobaeus, har gjort en betydande insats när det gäller bekämpandet av lungtuberkulosen. Det var han som 1912 uppfann ett kikarinstrument, som kunde införas i lungsäcken, och 1916 en metod att på elektrisk väg med hjälp av detta instrument avbränna de sammanväxningar i lungsäcken, som hindrade användningen av Forlaninis kvävgasbehandlingsmetod. Professor Jacobaeus blev genom sin metod världsberömd, och överallt i världen användes nu hans metod med gott resultat.

Lekande barn "uppfann" stetoskopet

De flesta, som någon gång varit hos en läkare, har kommit i kontakt med den undersökningsmetod, som kallas perkussion. Metoden tillgår så att läkaren med slag med ett eller flera fingrar, antingen direkt mot patientens kropp eller mot ett mellanliggande finger eller en platta, genom det uppkomna ljudet kan bilda sig en uppfattning om de under-

NILS-OLOF ANDERSSON

har besökt Medicinhistoriska museet i Stockholm, där man kan hitta Sveriges första läkarbok, avgjutningar av Magnus Ladulås ben och blodigelådor från 1800-talet. Bland de kirurgiska instrumenten finns verktyg, som användes vid amputationer på Karl XII:s karoliner. År 1816 uppfann en fransk läkare stetoskopet, sedan han fått idén till sin "cylinder" av några lekande barn. Snart är det ett sekel sedan det första sanatoriet öppnades, och så tidigt som 1885 utfördes den första thorakoplastiken.

liggande vävnadernas natur. Men hur länge har den undersökningsmetoden funnits, och hur gick det till när den upptäcktes? På 1760-talet fanns det en läkare vid det spanska militärsjukhuset i Wien. Hans namn var Joseph Auenbrugger, och enligt traditionen gick upptäckten till på följande sätt. Dr Auenbruggers far, som var värds-husvärd, brukade slå på sina vinfat för att konstatera hur mycket vin det fanns kvar i dem. Sonen såg detta och fann att metoden skulle kunna användas inom läkekonsten.

En annan fysikalisk-diagnostisk metod har tillkommit på ungefär likartat sätt. Stetoskopet, detta läka-

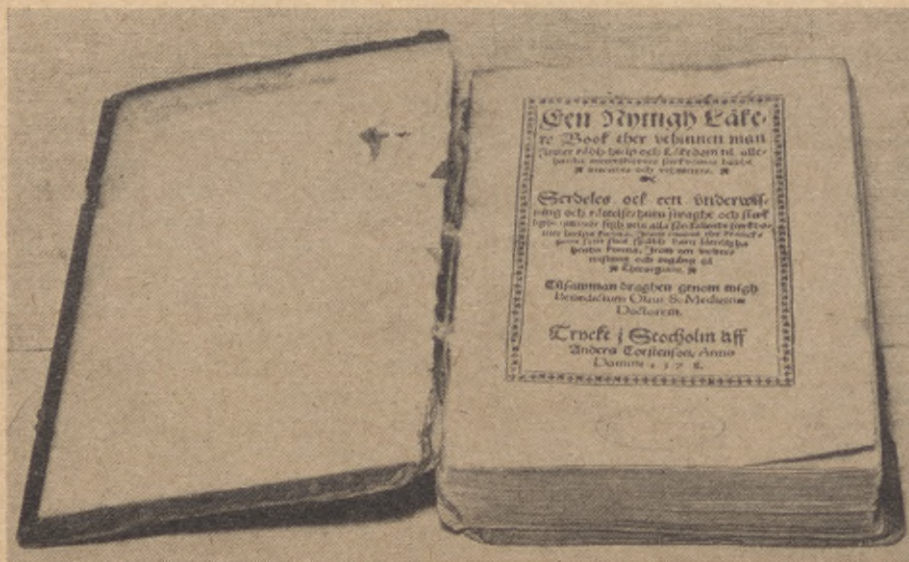
rens speciella attribut, uppfanns av en fransk läkare. René Laennec hade år 1816 blivit överläkare vid Hôspital Necker i Paris. En dag, då han var på väg till sjukhuset, såg han några barn, som lekte med trästycken. De skrapade med en nål i ena änden av trästycket och avlyssnade det uppkomna ljudet i den andra. Laennec tänkte, att barnens lek kunde användas för en metod att avlyssna ljudet i människokroppen, och han formade vid framkomsten till sjukhuset en pappersrulle till en cylinder. När han sedan med hjälp av detta enkla attribut lyssnade på hjärtat på en av patienterna, fann han, att det hördes mycket tydligt. Först lät han tillverka en cylinder av glas och metall, men han fann vid sina fortsatta experiment, att en 30 cm lång träcylinder med 3 cm diameter var det lämpligaste.

Det är också Laennec som givit stetoskopet dess namn. Först kallade han sitt instrument helt enkelt för "cylindern" men föreslog senare, att instrumentet borde heta just stetoskop, av de grekiska orden för "bröst" (stethos) och "undersöka" egentligen "betrakta" (skopein). Laennec, som levde 1781—1826, hade vid sin död i betydelsefulla kliniska och patologisk-anatomiska studier bearbetat tuberkulosens olika manifestationer och skapat ett enhetligt kliniskt begrepp.

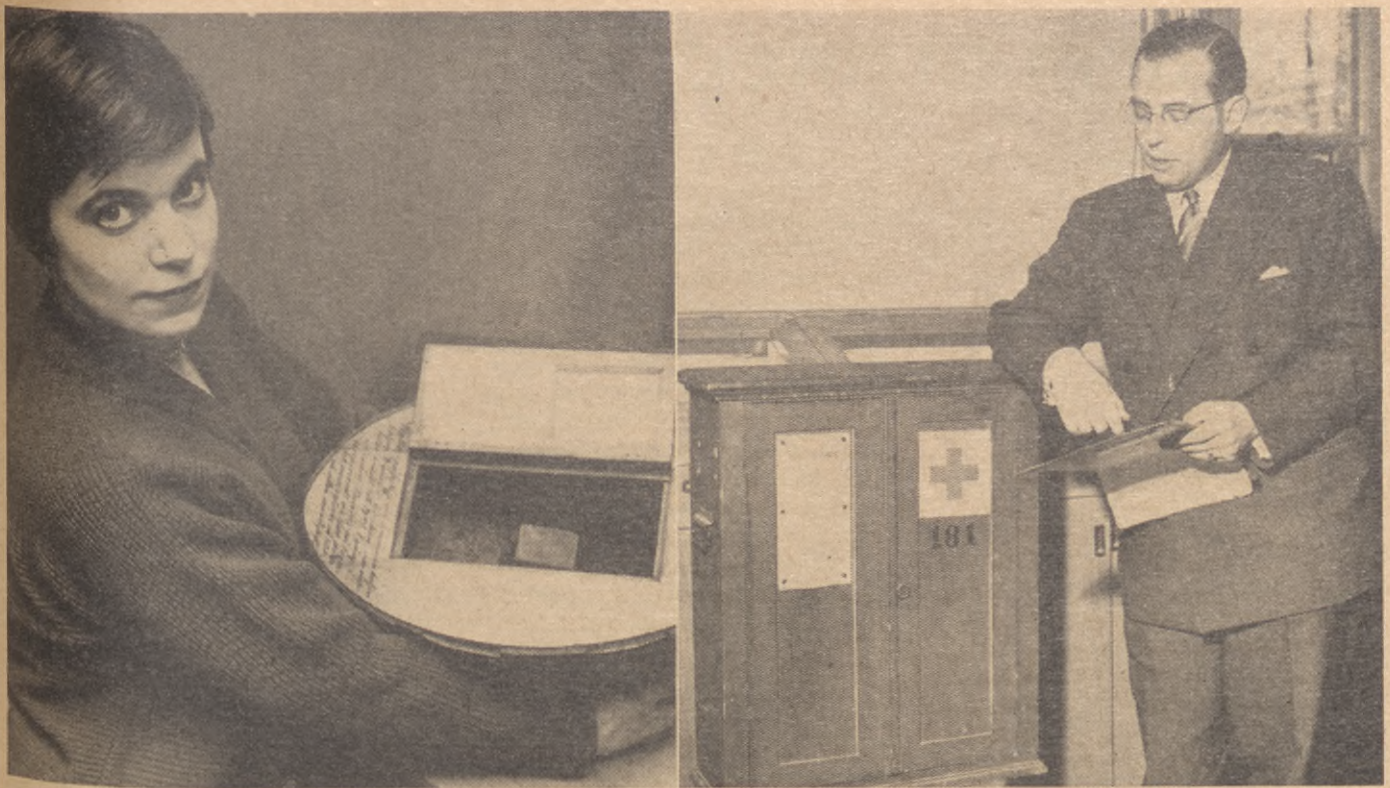
Sanatorievården 100 år gammal

Snart är det 100 år sedan det första sanatoriet inrättades. Det var beläget i Riesengebirge, det höga bergsmassivet i Sudeterna mellan Tjeckoslovakien och Polen. Den läkare, som införde friluftskuren, hette Peter Dettweiler och det skedde 1859. År 1903 inrättade Auguste Rollier i Schweiz det första sanatoriet för kirurgisk tuberkulos.

Redan så tidigt som 1822 hade den engelske läkaren James Carson föreslagit pneumotoraxbehandling, men metoden togs upp av Forlanini först 1892. (I detta sammanhang kan man inte låta bli att undra om inte de 70 år, som förflöt mellan dessa två läkares "upptäckter", har haft en avgörande betydelse för tuberkulosen. Om Carsons metod använts tidigare, är det troligt att man i dag haft en helt annan bild än den man

En medicinhistorisk dyrgrip — den första egentliga läkarboken på svenska, "Een Nyttigh Läkere Book", som utgavs 1778.

Amanuens Louise O'Konor visar t. v. en blodigel-låda för apotek från 1860-talet. Docent Wolfram Kock är föreståndare för Medicinhistoriska museet. Det medicinskåp han lutar sig mot är ett "järnvägs-reseapotek", som användes på tågen under koleraepidemin på 1870-talet. Insjuknade en resenär med illamående och kräkningar fick han medicin av konduktören som en första hjälp.

har av tuberkulosen som folksjukdom. Robert Koch gjorde ju sin upptäckt av tuberkelbacillen 1882, det vill säga 60 år efter det Carson föreslagit pneumotoraxbehandling, och Kochs upptäckt innebar ju under lång tid inte någon förändring av behandlingsmetoderna!

Antilophorn och igellåda

De svenska läkarna har sedan 1907 inte haft någon utbildning i medicinhistoria i undervisningsplanen. Först i år har ämnet återupptagits och ingår nu i form av frivilliga föreläsningar. I 1948 års läkarutbildningskommittés betänkande fanns det med ett förslag från Läkaresällskapetets medicinhistoriska sektion om att utbildningen i medicinhistoria borde vara ett obligatoriskt ämne — tyvärr saknade man då i vårt land ett medicinhistoriskt museum. Denna påtagliga brist avhjälpes i maj 1955 då ett sådant museum invigdes i Stockholm. Utanför läkar- och apotekskretsar är detta museum mycket litet känt, ja, inte ens personer som bor på samma gata känner till museets existens. I en gammal malmgård på Söder, närmare bestämt i hörnet av Åsö- och Söder-

mannagatan är museet inrymt. Det är vid ett besök i detta, som vi tillägnat oss de tidigare framförda rönen om vad som sig tilldragit haver på lungtuberkulosens speciella område.

Docent Wolfram Kock, museets föreståndare, är den som visar oss omkring. Han är en synnerligen trivsamt ledsagare, och hans medicinhistoriska vetande tycks vara en outsinlig brunn. I den ljusa och trivsamma museisalen, som också kan användas till biograflokal, är de medicinhistoriska dyrgriparna fördömligt exponerade. Här finner man ett välbevarat exemplar av Benedictus Olai "Een Nyttigh Läkere Book", som utgavs 1578, kirurgiska instrument som tillverkats av bysmeder i Mongoliet, avgjutningar av Magnus Ladulås ben, antilophorn avsedda för koppning och en igellåda på vilken man kan läsa: "Watten påfylles om sommaren halfva baljan 2 gånger i veckan, men wintertiden endast $\frac{1}{4}$ -del 1 gång i månaden. Placeras på lagom tempererad och ljust ställe och oroas iglarna så litet och så sällan som möjligt."

Blåsbälg för skendöda

På en vägg hänger en mitella, vars utformning är ett under av pedagogik. På själva det tyg, varav mitellan tillverkats, finner man synnerligen utförliga illustrationer till hur ett första förband skall läggas. Mitellan är avsedd för krigsbruk och de olika förbanden är placerade på krigare som befinner sig ute på slagfältet. Att ambulerande medicinmän har förekommit, och att de kunde konsten att göra reklam för sig, framgår av en i läckra färger utförd annonstavla från Kalgan i Mongoliet.

I museisalens fond har ett "instrumentkabinett" med hängande monttrar och snedmonttrar arrangerats. De diskret belysta instrumenten ger en ibland drastisk påminnelse om att det egentligen är först i vår tid, som man kunnat förverkliga läkekunstens gamla valspråk: "Tuto, cito et jucunde". Vidare finner man här ett koppningsschatull, som en gång tillhört den kungliga modellkammararen, en samling sprutor av olika storlekar och material och en blåsbälg för uppväckande av skendöda, inte att förglömma.

(Forts. sid. 32)

Stora män med bräcklig fysik

Det har under tidernas lopp funnits många kroppsligt bräckliga, som trots detta blivit ledande kulturpersonligheter. Faktum är, att flera av den andliga odlingens stora män varit invalider eller märkta av svåra sjukdomar, inte minst lungtuberkulos. Genom ihärdighet och begåvning har de likväl kämpat sig fram i första ledet bland sin tids kulturbärare. Vi finner dem bl. a. som författare, målare, musiker, filosofer, vetenskapsmän och teologer.

Litteraturen har lockat många av dessa i anden starka men i köttet svaga människor. Äldst av alla är kanske den lame spartanske lyrikern Tyrtaios, som på 600-talet f. Kr. i sina dikter manade landsmännen till frihetskamp och räknades till statens hjältar. Bland de äldre grekerna är Aisopos den genom tiderna populäraste, han var ju fader till de bekanta fablerna. Fabelförfattaren var puckelryggig, men vad betydde det — anden var ju klar och ung. Ända från 500-talet f. Kr. och fram till våra dagar har otaliga generationer med nöje läst hans genialiska små stycken.

Samma fysiska defekt led också en annan grek av, nämligen Platon, Sokrates lärjunge.

Cervantes krigsinvalid

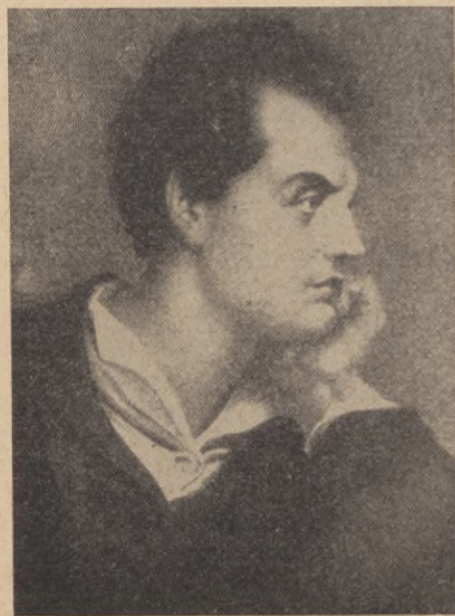
Tar vi ett hopp in i den blodfulla renässansen, finner vi en tredje herre, vars kroppsliga lyte var detsamma som de förut nämndas, Pietro Aretino, 1492—1556. Han förstod att hålla sin tids herrar och överhet på mattan med hjälp av sin vassa penna. Han var stor som författare i den stil som är renässansens egen, men — och detta skakade hans samtid — han var också alla tiders förfärligaste smädeskriftsförfattare. Det gjorde honom fruktad, men knappast älskad. Någon blyghet i ordval förekom sällan på den tiden, och genom lämplig blandning av lovtal och smädelser satte sig Aretino i respekt hos furstar och andra storheter. Han mottog frikostiga gåvor av furstarna och gav dem lika frikostigt beröm — men de som glömdes gåvorna!

En annan litterär gigant var spanjoren Cervantes, 1547—1616. Han började sin bana som krigare och deltog i det för Europas historia

ALBERT W. CARLSSON informerar om stora kulturpersonligheter, som lidit av kroppsliga defekter. Puckelryggiga var de båda grekerna Aisopos och Platon, och såväl lord Byron som Tallyrand led av klumpfot. Charles Dickens blev den första poliopatienten i Europa, och den franske målaren Ducornet, som levde under första hälften av 1800-talet, var armlös och målade med fötterna. Lika uppseendeväckande är det att Sarah Bernhardt — en av de största skådespelerskorna genom tiderna — var enbent.

avgörande slaget vid Lepanto, där han förlorade vänstra handen. Detta hindrade dock inte att han var med om striderna vid Navarino och Tunis. På hemvägen från den sistnämnda orten råkade han i fångenskap hos algeriska pirater och först 1580 återkom den tappra spanjoren till hemlandet.

Den illa åtgångne krigaren hade vid det laget också förlorat ena benet och slog sig på att skriva romaner. Världsberömd blev "Don Quijote", en föregångare till senare romankonst och ett av litteraturens mest betydande verk. Det blev också efter sin tids omständigheter en

Lord Byron plågades hela sitt liv av sin klumpfot.

bestseller och översattes till de flesta kulturspråk. I de latinska länderna skall verket ha gått ut i över 400 upplagor.

Göbbels hade klumpfot

Lord Byron är en av Englands mest berömda skaldar. I likhet med Tallyrand och Göbbels hade han klumpfot, den för övrigt enda likheten med de båda andra munviga herrarna, förutom det att han på allt sätt sökte dölja det sorgliga faktum, att han hade en ömtålig defekt. Det finns många litteraturhistoriker, som vill göra gällande, att Byrons vemodfulla poesi är en följd av en inre sorg över lytet. Byron är, förutom som skald, mest berömd för sitt ingripande i det grekiska frihetskriget mot turkarna, och han dog också i Grekland 1824 och räknas som en av Greklands frihetskämpar.

Den engelska litteraturen har ett namn som är långt mera känt för oss än Byrons, Charles Dickens, som levde 1812—70. Dickens är Englands mest populära författare. Namn som Oliver Twist, David Copperfield etc. är kända av alla, och böckerna finns med i de minsta sockenbibliotek.

Men Dickens är också känd för en annan sak. Han är det första omnämnda barnförslamningsfallet i Europa. Polio var på hans tid en totalt okänd sjukdom, först med sekelskiftets stora barnförslamningsepidemier blev den sorgligt ryktbar.

"Kaffekärigen" Voltaire

Det är lite svårt att avgöra var gränsen går mellan invaliditet och kroppslig svaghet. Revolutionsföregångaren Voltaire, 1694—1778, var väl inte i ordets fulla bemärkelse invalid, men missväxt och bräcklig till den grad, som tangerar gränsen. Och skriva kunde han! Vasshet var hans signatur, och han fick betrakta Bastiljens tjocka murar inifrån för en del skrifter som misshagade. Han lämnade sitt fädernesland och slog sig ner hos Fredrik den Store, men två så kvicka karlar drar sällan jämnt. Så småningom drog sig den stormrike författaren tillbaka till Schweiz.

För oss svenskar kan det vara av intresse att Voltaire skrivit en berömd bok om vår egen Karl XII.

Charles Dickens blev det första kända poliofallet i Europa.

Liksom vår krigarkung var Voltaire mycket förtjust i kaffe och sörplade dagligen i sig 80 koppar av den varan! Intet under att författaren hade en dålig mage, som gjorde honom extra sur. En gång lovade han 200 år av sin egen odödlighet bara han kunde få ägna sig åt bordets läckerheter med "ungdomens friska glädje".

Den store tyske diktaren Heine, 1797—1856, var lam under senare delen av sitt liv. Heine har skrivit de kanske skönaste dikterna på tyska språket, men eftersom föräldrarna var judar och övergick till kristendomen 1825 flyttade Heine med dem till Paris, där han också avled.

Händel lam och blind

Musiker och tonsättare har alltid varit ett ovanligt släkte. Händel, 1685—1759, blev lam under senare år och förlorade därtill sin syn. Oratoriernas mästare blev gravsatt i Westminster Abbey som den ende — man kan åtminstone anta det — tysk som fått ett vilorum i nationalhelgedomen.

Även Karl Maria von Weber, 1787—1826, blev lam och avled i London efter att tidigare med stor ära ha varit hovkapellmästare i Dresden.

Musikerna har ofta varit rätt dåligt rustade rent fysiskt, och en sjukdom som drabbat många är lungtuberkulosen — celebraste fallet är Frédéric Chopin, 1810—49. Ett av tidernas största musiksnillen, Mozart, 1756—91, fick engelska sjukan

och var därför mycket klen. Han började sina konsertresor vid 7 års ålder och kom senare till Frankrike, England, Österrike och Tyskland, där han uppträdde som violinist och pianist med glänsande framgång. Hans svaga kropp höll dock inte för påfrestningarna, och 39 år gammal skildes han hädan efter att utöver konserterna ha skapat 600 musikalska verk. Efter slutad bana myllades han en disig förmiddag ner i något som närmast kan kallas en massgrav.

Som en liten parentes kan nämnas, att pianovirtuosen Wittgenstein var enarmad, och samma sak gällde de inte mindre berömda von Waltershausen och Geza Zichy — att Beethoven var döv är världsbekant.

Musikerna hade det väl förr i allmänhet ganska magert, och redan bristen på medel gjorde dem disponerade för sjukdomar, varvid lungtuberkulosen kom att dominera.

Målarna har inte haft det bättre. Även inom denna konstgren finner man för övrigt ett stort antal invalider. Till de "stora" holländarna räknas Lucas van Leyden, 1494—1533, och berömmelsen i hans fall gäller främst ett porträtt av kejsar Maximilian och madonnan i München. Denne van Leyden var missväxt men arbetade trots sin svaga kropp som kopparstickare, målare och träsnidare.

En annan av de stora nederländarna var Pieter van Laar, 1585—1648. Laar var mycket puckelryggig, vilket förskaffade honom öknamnet "Bamboccio" (krymplingen) då han studerade i Italien.

Balettmästare utan ben

En konstnär av helt annat slag var den tyske konstskrivaren Thomas Schweicker, 1541—1602, från Schwäbisch-Hall. Han föddes utan armar men utförde sitt arbete med hjälp av sina ytterst känsliga fötter. Tack vare sina föräldrars omtanke undgick han det öde som drabbade så många armlösa, att bli förevisad på marknader, där de liksom jättar och dvärgar, var en stor attraktion. Han fick anställning som stadsskrivare och kunde leva en aktad mans liv, känd i vida kretsar som en framstående konstskrivare.

Den franske målare Caesar Ducornet, 1806—56, var också armlös och utförde sitt arbete med fötterna. Han erhöll för sina konstverk guldmedalj, och — vad mera var — beställningar från franska staten, som gav honom full sysselsättning under en lång följd av år.

Michelangelo, 1475—1564, är en av konsthistoriens giganter. Till hans mest berömda verk räknas Peterskyrkans kupol, även om målningarna i Sixtinska kapellet mer än allt annat gör honom känd i dag. Han blev under arbetet med dessa målningar så deformerad i ryggen, att han för resten av sitt liv blev invalid.

En målare, som under senare år kommit i rampluset, är Toulouse-Lautrec, greven med de fina anorna, som målade Montmartre och dess liv i fest och vardag. Filmen om den lille invaliden, som blev en av tidens största målare, har gått över världen som en stor succé.

(Forts. sid. 17)

Den holländske målaren Pieter van Laar var puckelryggig och kallades för Krymplingen.

Leukemi allt vanligare sjukdom

Är det sant, som många befarar, att leukemin håller på att utvecklas till en folksjukdom? I så fall — varför? Vad orsakar leukemi? Vilka behandlingsmetoder finns?

Det finns ett par andra namn för leukemi: blodcancer och vitblodsjukan. Människor i allmänhet tror att den består i att de vita blodkropparna — leukocyterna — "äter" upp de röda blodkropparna, men detta är inte sant. I stället förhåller det sig så att de vita blodkropparna, som normalt uppgår till ca 6.000 per kubikmm, vid leukemi ökar till 100.000—1.000.000 per kubikmm blodmassa.

Förstorad mjälte på 10 kg

Vanligen delar man upp sjukdomen i huvudformerna myeloid och lymfatisk leukemi, vilka båda i sin tur kan uppdelas i akuta och kroniska varianter. Den kroniska myeloida är vanligast och uppträder företrädesvis hos äldre människor, medan den akuta myeloida, som i Sverige är mycket ovanlig, mest förekommer hos yngre. Den akuta lymfatiska drabbar mest barn.

Betecknande för samtliga varianter av leukemi är att de organ, som bildar de vita blodkropparna, tillväxer abnormt. I blodet finns vita blodkroppar med kluven kärna, vilka bildas i den röda benmärgen, samt vita blodkroppar av enkel rund form, som bildas i lymfkörtlarna. Vid lymfatisk leukemi växer den lymfoida vävnaden in i mjälten och ibland även i öronmandlarna. Vid den myeloida formen av sjukdomen växer den röda benmärgen på bekostnad av benens fettmarg. Röd märgvävnad uppstår därvid även i andra organ. I synnerhet mjälten förstoras, ja, man har opererat patienter lidande av myeloid leukemi, som haft en mjälte på över 10 kg. Vid lymfatisk leukemi kan lymfkörtelförstoringen anta fantastiska dimensioner.

Röntgenstrålning farlig

Sjukdomens orsaker är inte säkert kända. Man har tänkt sig, att den kan härröra från en svultsartad växt, men enligt senaste amerikanska rön orsakas sjukdomen troligen av infektion. Vidare har det visat sig, att personer som varit utsatta för alltför stark röntgenstrålning

THORE ÅKERSTRÖM

skriver om leukemin, en sjukdom, som ökat kraftigt på senare år. Det finns flera olika former av leukemi, men betecknande för samtliga är en onormal tillväxt av de organ, i vilka de vita blodkropparna bildas. I friskt blod finns ca 6.000 vita blodkroppar per kubikmm, men hos en leukemisjuk kan motsvarande siffra stiga till 1.000.000. Sjukdomsorsaken är ännu inte säkert känd, men det har bl. a. framkommit en teori om att det skulle vara fråga om en virusinfektion. Den behandling, som står till buds, är bl. a. röntgenstrålning, arsenik och sulfa samt hormonpreparat såsom cortison.

blivit disponibla för leukemi. Sjukdomen är således 9 ggr vanligare hos röntgenologer än hos andra yrkesgrupper, och den förekommer i 20 ggr större utsträckning bland befolkningen i atombombfällningsområdena i Japan än i andra befolkningsområden.

Teorin att leukemi är en virussjukdom lancerades 1956 av en kemist vid Sloan Ketteringinstitutet för kraftforskning i New York, dr Char-

Aktuellt

lotte Friend, vilken vid försök med möss identifierade ett virus som undantagslöst orsakade blodkräfta hos djuren. Med hennes sensationella upptäckt öppnades möjligheten för immunisering genom vaccin samt möjligheter att närmare studera sjukdomens fysiologiska och kemiska egenskaper.

Paradoxalt är dock att det virus, som antas väcka leukemi kan överföras från en mus till en annan, men däremot ej från mus till hund. Människor, som lider av blodcancer, kan inte smitta varandra, vilket bevisats av den svenske läkaren Ove Carne-skog, som noga studerat detta ämne. Detta talar mot virusteorin.

Fet gräde som medicin

Som symtom på leukemi har tidigare nämnts körtelförstoringar. Vid mjälteförstoring erfar patienten håll i mjältestrakten samt en tyngdkänsla i buken. Vid akut myeloid leukemi (mycket elakartad variant), uppstår stark feber samt blödningar i hud och slemhinnor. Oftast inträder allmän blodförgiftning och sjukdomsförloppet går mycket hastigt. I Sverige har man således ett fall bekränt, där en arbetare avled 24 timmar efter insjuknandet. Dylika extrema fall av akut myeloid leukemi är dessbättre mycket sällsynta.

Sjukdomen kommer vanligast smygande: den angripne magrar och blir kraftlös. Anemi och hudblödningstendenser är vanliga. Hos kvinnor blir inte sällan menstruationen stark och oregelbunden. Vid behandling av blödningsbesvär hos kvinnliga patienter har dr Kristoffer Bengtsson vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg funnit, att fet gräde kan ha god verkan: grädden påverkar nämligen positivt de s. k. blodplättarna, den minsta sorten av formade beståndsdelar i blodet, vilka spelar en väsentlig roll vid blodets koagulering.

Arsenik och sulfa hjälper

Kan någon form av leukemi miss-tänkas är det självfallet av stor vikt att en blodundersökning snarast företas. Genom behandling kan patientens tillstånd under alla förhållanden avsevärt förbättras — täta blodtransfusioner är härvid av största betydelse. Vidare användes röntgenstrålning; de sjuka cellerna är ytterst känsliga för röntgen. Röntgenbestrålning följs av arsenikbehandling — arsenik är nämligen "blodstärkande" Numera kombinerar arseniken med sulfa efter de gynnsamma försök som gjorts av docent Percy Nordqvist vid Sahlgrenska sjukhuset. Sulfan förstärker arsenikens verkan.

I USA har leukemiforskare framställt flera verksamma preparat mot blodcancer. Cortison och ACTH är välkända. 1954 framställdes thioguanin, ett preparat som är besläktat med 6-merkaptopurin (el. 6-MP) men effektivare än detta. Det hämmar verksamheten hos blodbildande beståndsdelar i benmärgen och in-

Fet grädde tillhör leukemi-medicinerna.

verkar föga på andra vitala vävnader. Från samma år daterar sig thiotepa, som framställdes av dr Harry Shay vid Temple University i Philadelphia. Detta preparat har visat sig verksamt inte bara mot blodkräfta utan även mot vissa former av bröst- och hudkräfta, men det har den nackdelen, att det inte bara angriper cancercellerna utan också trombocyterna (en typ av blodkroppar), vilket kan medföra blödnings-tendenser. Preparatet har i någon utsträckning använts av dr Bertil Josephsson vid S:t Eriks sjukhus i Stockholm.

Ökad sjukdomsfrekvens

Leukemiforskningens viktigaste rön hänför sig till 1950-talet. En av orsakerna till att denna forskning intensifierats de senaste åren är den kraftiga ökning av leukemifall som konstaterats de senaste tio åren. I USA har sjukdomen ökat med 70 procent, i Danmark med 98, i Sverige med 76 och i Norge med 165 procent. I USA krävde sjukdomen under åren 1942—1951 fem gånger så många liv som polion.

En bidragande orsak till de höga siffrorna är möjligen att man nu oftare hinner med att ställa rätt diagnos.

Trots den allvarliga ökningen av sjukdomsfallen har en svensk forskare, professor Erik Ask-Upmark, ganska ljust kommenterat den mo-

derna medicinens möjligheter att bekämpa leukemin:

"Vi har all anledning att bevara en kontrollerad, stillsam optimism, men ej göra oss för stora illusioner"

● TOFFELHJÄLTAR ...

(Forts. fr. sid. 27)

bli att två i trojkan slår den tredje, och att de två sedan söker skaffa sig hjälp var och en på sitt håll för att ensamma få det absoluta herraväldet.

Ett i senare tid begagnat ryskt ord är politruk, ett ord som ofta brukas även då det inte gäller ryska förhållanden. Politruk är helt enkelt "politisk instruktör", och systemet med sådana introducerades i ryska krigsmakten av Stalin under den stora utrensningen 1937. Dessa instruktörer fick den verkliga makten i sin egenskap av hemliga polisens vakande ögon, och de befallde strängt taget över alla, från den menige upp till generalen.

Kohandel och hästhandel

"Oförberedd som jag är ..." brukar ganska väl förberedda talare inleda sina mer eller mindre välsvarvade tal med. Också dessa ord är bevingade och har en lustig historia bakom sig. Då man i Halle i Tyskland år 1834 skulle ha en fest för den nya universitetsbyggnadens in-

vigning, utbragtes en skål för överbyggnadsrådet Matthias. Denne reste sig därefter för att hålla invigningstalet: "Mina Herrar! Oförberedd som jag är ... hm! hm! ... Oförberedd som jag är ... hm! hm!" Längre än så lyckades han inte komma, men då plockade han helt lugnt fram ett långt skrivet tal ur bröstfickan och läste upp det. Episoden väckte stormande munterhet, och genom tidningarna spreds det passerade över hela Europa och blev till ett bevingat ord.

Förrådet av bevingade ord tycks vara outtömligt, en del äldre försvinner, men nya skapas ständigt. Churchill är redan nämnd som pappa till bevingade ord, men underligt nog har Hitler, alla många och långa tal till trots, inte efterlämnat något speciellt bevingat ord. Däremot har Göring skänkt eftervärlden ett sådant: "Kanoner i stället för smör". Detta uttryck har gång på gång dykt upp i skilda förklädnader och omskrivningar, och den svenska formen skiljer sig en liten smula från originalet, som lydde: "Kanonerna gör oss mäktiga, smör gör oss bara feta". Det förekom i ett av marskalkens propagandatal i radio 1936.

Sedan kan nämnas, att ordet "kohandel" också med sannolikhet har tyskt ursprung. Bismarck använde detta uttryck i formen "hästhandel" i samband med politiska underhandlingar i ett politiskt tal, som hölls 1850. Den gamle järnkanslern var för övrigt pappa till en mängd bevingade ord, kanske skapade han flera än någon annan gjort.

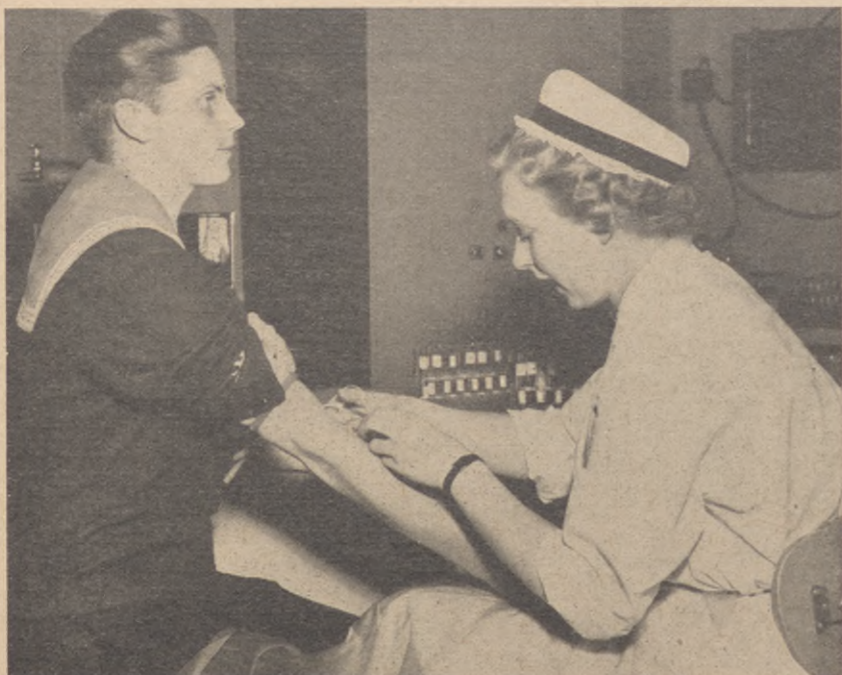
● STORA MÄN ...

(Forts. fr. sid. 15)

I det sammanhanget kan det vara värt att nämna en scenens stjärna, Sarah Bernhardt, 1844—1923. Hon var teaterns stora världsstjärna, men få torde ha reda på att hon var enbent. I hennes fall betydde det kanske inte så mycket, men tänk då på den store balettmästaren Sebastian Spinola — han saknade trots sitt i detta fall krävande yrke, båda benen!

Denna lilla lista å bräckliga mäniskor vars ande och vilja varit starkare än deras jordiska hölje skulle kunna utvidgas till många andra områden. Det är inte alltid de rent fysiska företrädena som avgör en människas insats på det kulturella området.

Blodcentral fick 6.200 liter blod på 1 år

En noggrann blodundersökning görs på varje ny blodgivare vid Karolinska sjukhusets blodgivarecentral. Här tas blod ur en armven för bl. a. blodgruppering, sänka och hämoglobinprov.

Det donerade — eller sålda — blodet kontrollgrupperas av laboratris Maj-Britt Eriksson. En mindre vanlig blodgrupp är Rh-negativt AB-blod.

Den blivande blodgivaren får också samtala med en läkare och berätta vilka sjukdomar han eventuellt haft. På bilden dr B. Cedergren och en ny blodgivare.

Text: AKE ROOS
Foto: KARL HERNRIED

Då blodet tappats och grupperats, placeras det i ett kylskåp, där det kan lagras upp till tre veckor i +4 grader. På bilden syster Thyra Tegner.

Karolinska sjukhusets blodgivarecentral registrerade under fjolåret 15.500 blodgivning, som tillsammans gav 6.200 liter blod — dvs fyra deciliter per tappning. Det mesta av blodet användes vid Karolinska sjukhuset och Serafimerlasanstalten. Chef för centralen är dr Bengt Gullbring.

En ny givare, som vill lämna blod, får först gå igenom en noggrann blodundersökning med blodgruppsbestämning, sänka, hämoglobinprov och Wassermanprov. Han måste dessutom skriftligt försäkra sig om att han inte varit behäftad med "syfilis, tuberkulos, gulsot, astma eller annan allvarig sjukdom". Inför en läkare får han också berätta om andra eventuella sjukdomar, som han kan ha haft.

Efter en vecka är samtliga prov färdiga, och om givaren då visar sig vara frisk, kan han få lämna sitt blod. I vanliga fall får man inga obehag av tappningen. Människans blodmängd är ju ungefär fem till sex liter, och det är alltså inte en stor procent, som tappas av.

Varje blodgivare registreras i ett kortregister, och vid återbesök behöver man i regel inte genomgå några prov. Oftast tas endast ett hämoglobinprov på det tappade blodet. Minst två månader bör det vara mellan blodgivningarna.

Och vad betalas då för blodet? Jo, varje blodgivning ersätts med 25 kr plus 3 kr för resekostnader.

Tillgången på blod räcker nätt och jämnt till för efterfrågan, omtalar dr B. Cedergren vid blodgivarecentralen. Mest efterfrågat relativt sett är Rh-negativt blod.

Nya blodgivare — oberoende av blodgrupp — är alltså välkomna till blodgivarecentralen. Blodtransfusioner har räddat livet på många sjuka, och i modern sjukvård ökas ständigt efterfrågan på blod och blodgivare.

När de olika proven visat, att blodgivaren är frisk, är det dags för tappningen. Fyra deciliter tar man vid en normaltappning. På bilden under sorterar frk Inger Willén (t. v.) och fru Anna-Lisa Johansson korten över blodgivarna. Kortregistret innehåller namn och data på ca 4.500 blodgivare.

HUNDRALAPPEN

Novell av GUNNAR HÖRBERG

Till det yttre ägde herr Svärd och herr Blad stora likheter med det på sin tid berömda filmparet Fyrtornet och Släpvagnen. Herr Svärd var liten, livlig och tjock och mo-sigt röd som en övermogen tomat i ansiktet.

I deras gemensamt ägda lilla butik utspelades händelsen med den förlorade hundralappen. Inte precis så att hundralappen försvann inne i butiken. Var den försvann vet egentligen ingen mer än möjligen den som tog den, om nu någon tog den. Och tog någon den, var det uppenbarligen en kanalje, eftersom den inte kom tillbaka trots två dagars annonsering i ortspressen.

Det gick till så att herr Svärd hade stoppat ned den i ett kuvert, vilket han därefter överräckt till en springpojke samt vänligt uppmanat denne att rappa på som om han fått ett saltskott i baken.

Denne hade gjort det.

Från denna tidpunkt daterar sig hundralappens försvinnande. Springpojken hade visserligen kommit igen men bara för att tala om att sedeln tycktes vara utplånad från jordens yta.

Han hade befunnit sig inne på postkontoret, när han upptäckt att den inte låg i kuvertet. Han hade tänkt att herr Svärd måste ha glömt att lägga ned den. Han hade inte öppnat kuvertet tidigare än inne på postkontoret och kunde alltså inte ha tappat sedeln på vägen dit.

Herr Svärd kunde inte tro det.

— Vad säger du din potta! röt han. Fanns den inte! Vad är det för snack! Menar du kanske att jag inte hade lagt i den? Herr Svärd var upprörd. Han var så röd i ansiktet, att det såg ut som om färgen skulle rinna ned på skjortkragen.

— Vad är det du säger, har han tappat hundralappen, sa herr Blad nervöst när han lockats ut från ett

En poliskonstapel plockade ned herr Blad från en lyktstolpe.

angränsande rum av det temperamentsfyllda utbrottet.

Herr Svärd såg honom inte. Han spände ögonen i pojken framför sig. Han var på vippen att begå en överilad handling.

— Ut! röt han. Försvinn! Jag vill inte se dig igen utan hundralappen . . .

Det uppstod en egendomlig tystnad då pojken försvunnit ut genom dörren. Herr Svärd kastade ett getöga på herr Blad, som i sin tur kastade ett getöga på herr Svärd. Och så fortsatte tystnaden att kvävande växa upp emellan dem. En hastig inventering gav vid handen att ett hundra kronor saknades. De båda herrarna gav varandra på nytt varsin misstänksam blick. Herr Svärd erinrade sig, att kuvertet med iliggande hundralapp legat över notisblocket intill kassaapparaten, under den tid då han expedierat en kund. Då hade han haft herr Blad någonstans i närheten.

Herr Blad vred sig märkbart irriterad. Han kände sig alltid illa berörd av att inte veta var han hade herr Svärd. Han hade aldrig kunnat lita på honom.

Herr Svärd var ovanligt tillknäppt när han gick för att luncha. Han gick inte hem utan till krogen. Han söp. Han meddelade en bordsgranne att han skulle desinficera sig invärtes. Eftermiddagen tillbringade han med att kolka i sig ett otal pilsner och att uppträda ovetigt. De gånger då han expedierade någon kund tangerade han gränsen för det lovliga.

Herr Svärd och Herr Blad möter varandra ibland i sjukhusets korridorer . . .

Herr Blad gick hem för att luncha. Inackorderingstanten (han bodde i ett enkelt inackorderingsrum) frågade om han kände sig dålig. Han tittade sig i spegeln inne på rummet. Han räckte ut tungan. Han tittade närgånget på ögonvitorna. För säkerhets skull svalde han två nervlugnande tabletter, som han sköljde ned med ett glas vatten.

När han efter lunch kom ned i butiken kände han sig i urusel form.

— Emanuel...

Herr Blad ryckte häftigt till. Han kastade ett fladdrande ögonkast omkring sig. Jo, lyckligtvis var biträdet på lagret och grabben... troligen ute på staden. Han sneglade på herr Svärd. Han blev illamående. Han visste precis vad som skulle hända.

Herr Svärds druckna, blodsprängda ögon betraktade honom ihärdigt.

— Emanuel, sa han med domedagsröst och satte ett betydelsefullt pekfinger i herr Blad, vi ska tala ut en gång för alla.

Herr Blad blev matt i hela kroppen.

— Vad då om, sa han änsngligt.

Herr Svärd betraktade honom med stora dumma ögon. Som om den andres okunnighet om vad saken gällde omöjligen kunde gå upp för honom.

— Prata inte strunt, fräste han.

— Nej, jag vet inte vad du menar.

Herr Svärd gjorde en ironisk åtbörd.

— Neej...

— Emanuel!

— Om du menar... ifall det skulle vara så... om... Ja, om du tror att jag har något med hundralappens försvinnande att göra så är det inte sant, sa herr Blad.

Herr Svärd gav honom en blick som uttryckte tvivel. Han log sardoniskt.

— Inte? Nejvisst, du är ren och skär som ett lamm, Emanuel. Du har aldrig haft din hand i något som har hänt firman, va?

Herr Blad förstod att han syftade på en del ouppklarade händelser i det förflutna, en del verkliga men lika många inbillade. Herr Svärd skulle inte ge sig förrän allt detta dragits upp i ljuset, ventilerats fram och tillbaka, resulterat i sarkasmer och hån, allt riktat mot herr Blad.

Herr Svärd slutade inte att filttera detta förrän spriten tog överhand.

Herr Blad och biträdet Johnsson hjälpte honom in i en väntande taxi, i samma veva som de stängde butiken för dagen. Han var omedgörlig och rå och talade om att det fanns en skurk som hade en förvillande likhet med herr Blad.

Herr Blad förvånade omkring en timme senare en medelålders herre genom att gå fram till denne, hövligt lyfta på hatten, och fråga om denne ville ha godheten att tala om var han, herr Blad, bodde.

Den obekante tittade förvånat på honom, som om han hört fel.

— Visst inte. Jag tänkte att ni möjligen ville visa vägen. Herr Blad tittade obesvärat på honom. Jag är övertygad om att jag visste det själv. Det är lustigt. Herr Blad log öppet för första gången på många år. Det är verkligen lustigt...

Den medelålders herrn drog sig så hastigt som möjligt ur den farlige mannens grannskap.

Till poliskonstapeln som tio minuter senare plockade ned honom från en lyktstolpe berättade herr Blad en lång historia med många detaljer men utan något egentligt innehåll.

Poliskonstapeln luktade honom i halsen och skakade på huvudet. Se-

nare på kvällen överfördes herr Blad till Allmänna sjukhuset.

Herr Svärd vaknade hemma i sin säng morgonen efter denna händelse. Han mådde inte särskilt bra. Då han steg upp och fann att lägenheten var tom erinrade han sig irriterad det gräl som förekommit föregående kväll mellan honom själv och någon som mycket väl kunde ha varit hans maka.

Han sträckte sig med en häftig grimas efter telefonluren och då biträdet Johnsson svarade i andra ändan, meddelade han kort att han inte kunde komma ned idag. Han sa som sanningen var att han kände sig dålig.

Den natten tillbringade han hos bekanta. Även om han hade ett klart minne av den natten så var följande mera diffus. Utan att veta hur han hade kommit dit tillbringade han den i en källare. Därefter blev det allt dimmigare.

På femte dagen blev han anhållen på Storgatan för att han, som han hårdnackat påstod höll på att schasa undan en betande elefanthjord.

Hans fru såg en smula sliten ut, när hon fick vetskap om att han be-

(Forts. sid. 25)

— Vi ska tala ut en gång för alla, sa herr Svärd och satte ett betydelsefullt pekfinger i herr Blad.

AHLBERG och VACKRA MARIA

Berättelse av
OLOF HALLSTEN

Det fanns inte en kåk i hela samhället, som var så usel och eländig som gubben Ahlbergs. Den var nog närmare hundra år. Det var så lågt i taket att en person av något mer än normal längd måste gå krokig för att inte med huvudet kollidera med taket. För övrigt såg det bedrövligt ut.

Gubben Ahlberg kunde väl vara 75 år. Han var knotig och seg som en masurbjörk. Mesta tiden av sitt liv hade han varit knekt. Men ännu kunde han arbeta. Ofta gjorde han dagsverken åt bonden, som hade en gård inte så långt från Ahlbergs stuga.

Ahlberg hade aldrig spottat i glas. Det gjorde han inte heller på gamla dagar. Men det var sällan han fick något.

Till samhället hade kommit en kvinna, som kallades för Vackra Maria. Hon hade tre barn, en sexton års flicka och två pojkar, ett par, tre år yngre. Hon bodde med sina barn i ett av gubben Ahlbergs kyffan till rum. Hon hade gått omkring och sålt något slags krimskrams. Hos Ahlberg hade hon fått stanna. Och han underhöll henne med hjälp av sina surt förvärvade slantar och tack vare sina egna små behov. Gubben Ahlberg hade nämligen blivit förälskad i den fyrtioåriga fylliga kvinnan. Men Ahlbergs kärlek slutade med en katastrof för Vackra Maria och hennes barn.

Till samhället hade även kommit en kufisk svenskamerikan. Han var halt och spelade flöjt. Ofta hörde vi ungar flöjtens klara toner dallra i sommarkvällen. Söder hette flöjtspelaren — och han blev Vackra Marias öde. Han och Vackra Maria hade ett förhållande — bakom Ahlbergs rygg.

En dag gjorde Ahlberg ett dagsverke åt bonden. Uppkliven på en stege höll han på att reparera ett tak, medan bonden stod på marken och var något slags hantlangare åt honom. Plötsligt fick Ahlberg se något: Vackra Maria som var på väg till Söder. En pojke kunde inte ha kommit fortare ner från stegen. Ahlberg såg rött. Han sade till bonden: — Nu ska jag döda honom, den djäven. Vill du hjälpa mej att döda honom?

Det ville nu inte bonden. Men Ahlberg stod på sig. Han upprepade: — Vill du hjälpa mej att döda honom?

Bonden som kände till Ahlbergs svaghet för starka drycker, svarade: — Då måste vi nog ha oss en styrketår först. Följ med in!

Det hade Ahlberg inget emot. Om ett par timmar hade bonden supit Ahlberg så full att han inte kunde

stå på sina ben. Bonden sade till sin son:

— Spring hem till Vackra Maria och be henne komma hit!

Om en liten stund kom Vackra Maria, och bonden sade:

— Ahlberg har blivit trött. Han kan inte gå. Du får nog ta och köra hem honom. Det står en skottkärra på gården, och pojken kan hjälpa dej.

Med förenade krafter lade de Ahlberg i skottkärran, och så bar det iväg. I skottkärran låg Ahlberg och sjöng: "Din klara sol går åter upp..."

Men så råkade Vackra Maria köra över en liten sten. Ahlberg avbröt sången och röt:

— Kör på släta vägen, karingfan — "jag tackar dig min Gud. Med kraft och..."

— Jädrar, jag ska döda honom — "mod och nyfött hopp..."

— Vingla inte — "jag höjer glädjens ljud."

Kärran tippade. Med mycken möda lyckades de få upp Ahlberg i den igen. Hemkomna tippade de av honom och släpade in honom i hans rum. Han somnade som en stock och sov ett helt dygn.

Men Ahlberg glömde inte att hans kärlek blivit kränkt. När Söder kvällen därpå försökte smita in till Vackra Maria, mötte Ahlberg

honom med en yxa i handen. Han röt:

— Det var bra att du kom, din bock, så att jag kan döda dej.

Söder försvann. Han var rädd för Ahlberg.

Några dagar senare kom Vackra Maria hem till en granne och ville låna en brödkaka och en sill. Ahlberg hade vägrat sin älskade — om hon nu någonsin varit det på allvar — all vidare hjälp. Och hon hade inget att ge ungarna att äta. Dessutom hade han vräkt henne under hot att döda både henne, ungarna och Söder. Hon fick sin kaka och sin sill. Men hon såg inte direkt bruten ut. Det kanske berodde på att hon var mäktig sund, frisk och generös kärlek.

Men det dröjde inte länge förrän hon måste ge upp. Ahlberg var obehaglig: hon skulle ut, annars... Han tittade allt oftare hotfullt på yxan. Och så en dag hände något, som samhällets ungar aldrig varit med om. En stor flakvagn stannade utanför Ahlbergs stuga. En liten stund senare körde den tillbaka genom samhället — nu lastad med Vackra Maria, ungarna och det lilla bohag och de paltor, som Vackra Maria skrapat ihop under den tid hon bott hos Ahlberg.

Målet var fattighuset i socknens utkant. Till slut hade Vackra Maria inte kunnat finna på annan råd än att vända sig till myndigheterna.

Gubben Ahlberg hade beslutat att döda Söder.

När vagnen skraltade vägen fram, var denna kantad av samhällets ungar, som storögda åsåg avfärden. Och lång tid efter händelsen talade man om den. Själv glömmet jag den aldrig. Kanske beror det på att jag var förälskad i Vackra Marias dotter, Margareta. Vi älskade varandra ursinnigt. Det vill säga: jag älskade henne. Men när jag mötte henne, blev jag generad.

Jag har aldrig återsett varken Vackra Maria eller något av hennes barn. Söder sköt sig. Ahlberg dog knall och fall strax efteråt. Men om jag någon gång skulle återse Margareta, är jag rädd för att min gamla kärlek kommer att blossa upp på nytt. Ibland när jag tänker på henne, ljuder gubben Ahlbergs sång, där han låg i kärran och skralade, ännu i mina öron: "Din klara sol går åter upp..."

Ill.: Gunnar Persson

● MÄNNISKAN...

(Forts. fr. sid. 11)

Ibland verkar det faktiskt som om vi mer och mer får klart för oss att vi inte är särskilt lyckliga själva — och att vår strävan i första hand går ut på att barnen i varje fall inte ska få det bättre...

Text: Mirjam Svenhard

Ill.: Yngve Svedlund

Vackra Maria var en fyllig 40-åring.

Redaktionen ansvarar ej för insända manuskript, teckningar och foton, som ej beställts. För inköp av material etc. träffas redaktören måndagar och fredagar.

MANNEN I HÖRNAN

Novell av

ALICE LINDIN

Jonas lyckades också bra i Hörnan."

"Ja, men jag gjorde väl mina tiotusen mer."

Hon hörde samtalet utan att direkt lyssna. Men när hon gick förbi de båda männen på gatan, undrade hon, var hon sett dem förut. Den långa, enkelt klädda med ett försupet ansikte, kände hon igen. Men det var den korte, som instinktivt intresserade henne, den elegant klädda med det silvervågiga håret. Hans händer i de ljusgrå handskarna hölls orörliga utefter kroppens sidor.

Hon stannade vid ett skyltfönster, och när de båda männen gått förbi, följde hon efter. Haltningen kände hon igen, fast den nu var mindre framträdande, och händerna — orörliga. — Det måste vara han. Hon granskade hans dyrbara invalidkängor. Fantastiskt, var det mannen i Hörnan?

I närheten, där hon bodde som barn, hade han stått i trasiga skor, och med den styva mössan omsluten av de handlösa armarna.

Nu stannade männen utanför en port. Bredvid fanns en modeaffär, vid vars fönster hon kunde dröja.

"Du ursäktar väl, att jag inte kände igen dig", sade den långa, "men det var längesedan Hörnan försvann, och du har verkligen varit osynlig och är mycket förändrad."

Efter någon minut skildes de åt, och den haltande mannen gick in i porten. Utan att reflektera skyndade hon efter.

"Hallå där!"

Han vände sig långsamt om, och deras blickar möttes. Han såg vänligt och frågande på henne.

"Ja, just ni, vi har setts förut."

Han höjde den mekaniska handen till hatten, fattade brättet, lyfte på hatten och sänkte åter handen.

"Förlåt mig", fortsatte hon, "men jag kom ofrivilligt att höra på, när ni talade med er länge vän".

Han hajade till.

Hon stannade vid ett skyltfönster, och när de båda männen gått förbi, följde hon efter.

"Nej, var inte orolig, jag är inte från skatteverket", sade hon och skrattade.

Han log tillbaka, och hon kände igen hans varma, leende ögon nu forskande och en smula osäkra, liksom ville han inte röja sin identitet.

"Vad med kan jag stå till tjänst?"

"Känner ni inte igen mig? Jag var sju år, när jag första gången såg er. Vi träffades nästan varje dag i flera års tid."

"Är ni säker, min nådiga?"

Hon såg på hans silvervågiga hår.

"Ja. Jo, just så måste det kolsvartha håret vara efter trettio år. Fast näsan..."

"Ja, den är ny", genmälde han.

Hon mindes hans fula, tillplattade, nästan obefintliga näsa.

"Ett skickligt arbete", sade hon.

"En läkare i Paris lyckades över förväntan bra."

"Nå, minns ni mig nu då?"

"Den lilla brunögda flickan med det underbara håret och den godaste av alla givare."

Han stod där lika stilla som då men omskapad, ja, nästan vacker. Han hade alltid stått lika stilla. Det var första gången de nu talades vid, men hans ögon hade alltid

lett mot hennes. Han hade knappast vågat le med munnen, för att ej skrämma henne, och han kunde sitt "yrke" för väl, för att offentligt ens våga tilltala en varelse av det motsatta könet.

Under flera år hade hon aldrig hört honom säga annat än sitt framvisande "tack" varje dag, hon lagt sin slant i hans mössa. Hon mindes, att hon länge gått med den första femöringen i vanten, men varit för blyg att sträcka fram den. Så en dag, när hon gick vid sin fars hand, tog hon mod till sig.

"Det var snällt", hade fadern sagt, "men spar du på dina slantar."

Men det hade hon inte gjort. Hon trodde, att mannen i Hörnan hade hört faderns ord, och att det var därför hans ögon log — de två hade något hemligt tillsammans.

Det värsta var, att hon alltid hade så svårt att förklara, vart veckopengarna och de andra slantarna tog vägen. Föräldrarna fann aldrig någon valuta för dem, och de trodde faktiskt, att hon i hemlighet sparade pengar. Men nu kände hon sig lycklig, att de gått till en, som sparat dem bättre och haft större valuta för dem, än om hon istället köpt snask och annat onyttigt.

— Är ni säker,
min nådiga,
undrade
mannen.

Vad hade han väntat av den söta lilla, blyga flickungen? Att hon blivit en strålande societetsdam? Hade hon varit hans lilla sagoprinsessa de fem år, de log mot varandra, och var hon månne innesluten i hans hemlängtan? Hade hon i dag gjort honom en illusion fattigare och ofrivilligt krossat sagans underbara land?

Ill.: Olavi Pulkkanen

Det hade uppstått ett slags högtidlig tystnad, båda stod försänkta i minnen.

"Och huru denna strålande förändring?" återtog hon.

"Hörnan var givande. Jag stod där i 18 år, jag var mycket sparsam, och sedan hade jag litet tur. Så skollade jag om min kropp, så gott det gick. Det blev också kurser och skolor i flera år och olika länder. Men jag längtade hem igen."

Porten öppnades, och en ung kvinna steg in. Hon hälsade artigt på mannen, och denne hälsade tillbaka.

"Ni får ursäkta mig", sade han, "det är min massös. Det var mycket

snällt av er att känna igen mig och att åter fått se er, mycket angenämt, farväl!"

Han bugade, vände sig sakta om och gick mot hissen följd av den unga kvinnan.

"Farväl", sade hon en smula snopen och var strax åter ute på gatan.

"Han ljög", sade hon för sig själv, "han tyckte inte, det var angenämt att se mig, inte roligt att bli igenkänd."

Hon tänkte vidare: Nej, inte roligt att se henne — flickan med de stora mörka ögonen — nu små och fettomslutna, hennes stora stofthydda, hennes gråstripiga hår.

● HUNDRALAPPEN

(Forts. fr. sid. 21)

fann sig på Allmänna sjukhuset. Och på hennes fråga vad hon skulle göra svarade läkaren, att det var bara att vänta och se, kanske kunde det bli en ändring till det bättre. Trots allt var hon glad över att han befann sig på ett säkert ställe.

Formaliteterna med skilsmässan tog sin tid. Det dröjde ett tag innan fru Svärd fick tillfälle att gifta om sig. Hon gifte sig med biträdet Johnsson, en ljuslätt, energisk man med ett vinnande sätt och med ett utpräglat sinne för affärer. Då han efter giftermålet inte visade fru Svärd samma uppmärksamhet som före detta, började hon dra sina slutsatser om ett och annat. Kanske kunde de oegentligheter, som timat under årens lopp och som kulminerat i hundralappens försvinnande, orsakats av triangelnns tredje spets. Hon delgav aldrig sin make sina misstankar. Hundralappen kom ändå långsamt igen, därigenom att man drog av en viss summa i veckan på springpojken lönen. Ty, som den nye affärsinnehavaren sa: Någon ordning måste det ändå vara.

Herr Svärd och Herr Blad möter varandra ibland i sjukhusets korridorer. Ingenting tyder på att de känner igen varandra och det är kanske tur för dem båda två.

Ill.: Erland Ullman

Varje dag hade hon lagt sin slant i hans mössa.

Schacklösning

Lösning till problemet av G. Latzel. Förelösa 1.Th5? som hotar med 2.Sb5 matt strandar på 1. —, Sc3! och 1. La6? som hotar 2.Se2 matt vederläggs med 1. —, Kc3! (Ej 1. —, Sc3? för 2.Sb3 matt). Lösningen är 1. Le4! med hotet 2. Se2 matt. På 1. —, Sc3 följer 2. Sb3 matt och på 1. —, Kc3, 2. Se2 matt, ty nu är fältet b3 täckt av löparen.

Toffelhjältar, gräsänkor m. m.

Vi hör ofta sägas om en person, som låter slantarna rulla, att han lever på stor fot. Ibland menas lite avundsjukt, att vederbörande visar sin välmåga för mycket, i andra fall, att han lever över sina tillgångar. Den förste om vilket uttrycket präglades, fast i något annorlunda form än vi begagnar det, var Geof-feri Plantagent, greve av Anjou, sin tids vackraste karl. Han hade dock en brist, en stor utväxt på foten, och för att dölja den bar han ovanligt långa skor. Eftersom han inte bara var vacker utan också en mycket förnäm man, blev det därför modernt att bära långa skor, de kallades i extrem form för snabelskor.

Långa tider var dessa skor ett rangtecken bland adelsmännen. En adligs skor fick vara 1 1/2 fot långa, en barons 2 fot, en furstes 2 1/2 fot, medan konungen helt naturligt hade rätt att ha så långa skor han ville. Ju större skor man hade på fötterna, desto högre var rangen och desto bättre ekonomin. De långa skorna blev föremål för många kungliga förordningar. Konsilierna i Paris och Anger — 1212 och 1365 — lyste modet i bann men med klen resultat. Ännu fram på 1500-talet var långa skor ett tecken på rang och värdighet.

Den verkliga toffelhjälten

Från sko till toffel är steget inte långt — alla har väl hört uttrycket "stå under toffeln". Den som står under toffeln räknas knappast som hjälte, men uttryckets uppkomst har en hel del med hjältemod att skaffa. Det berättas nämligen, att det under tidig medeltid levde en väldig riddare som kallades Polyfem med järnpannan. Påven och kejsaren hade legat i krig med varandra och skulle fira fredsfördraget med ett festligt tornéspel, då riddarna på rännarbanan hade att uppträda i antingen påvens eller kejsarens färger. Polyfem ville dock inte bära någons färg. Han var en fri man, förklarade han stolt. Inte ens riddarens hustru förmådde övertala honom, och i vrede sade hon: "Jag ser att du inte älskar mig, i annat fall skulle du höra min bön och sätta ett tecken på din hjälm". Med dessa ord slog hon

ALBERT W. CARLSSON

käserar om bevingade ord och uttryck. Visste ni, att den förste toffelhjälten var en tapper riddare? Eller att adelsmännen en gång i tiden "levde på stor fot", därför att just de hade rätt att bära onaturligt långa skor? Eller att begreppet "kohandel" härstammar från Tyskland och Bismarck? Napoleon-generalen Cambronnes berömda yttrande, "gardet dör men ger sig inte", lär vara falskt och upfunnet av en fantasirik journalist i Paris.

vredgad igen dörren mitt för näsan på riddaren.

I samma ögonblick kallade trumpetarna till stridsplatsen och ingen chans fanns till försoning. Då tog riddaren den guldbroderade toffel, som hans hustru tappat, fäste den på sin hjälm och red till rännarbanan. På de kejsarliga och påvliga häroldernas fråga, "Ställer du dig under spiran eller kräklan?", svarade han: "Under toffeln". Med otyglad kamplust kastade sig Polyfem i stridsvimlet och lyfte den ene riddaren efter den andre ur sadeln tills han stod som segrare under sin hustrus toffel.

Den förste som "levde på stor fot" var greve Plantagent, sin tids vackraste karl.

Då och då berättas om gräsänka och gräsänkling och deras besvär, då maken eller maken är borta. Detta uttryck har en lustig bakgrund. Under medeltiden hölls i ett område vid Rhen sträng uppsikt över sederna, och varje flicka, som fått barn utom äktenskapet, förevisades ofentligt med en gräskrans på huvudet. Med anledning därav kallade man henne för Strohwitve, gräsänka.

Konungen visade vargtänderna

Visa tänderna, säger man när någon är arg eller hotfull. Uttrycket är i och för sig inte något bevingat ord, men i Polen har det historisk bakgrund. Den polske härskaren Stephan Bathory förde i sitt vapen tre vargtänder. När han utsände sina befallningar till adeln förseglade han skrivelserna med ett sigill med detta vapen, som ingav stor respekt, särskilt som Stephan Bathory höll adeln i tukt och herrans förmaning. Om sigillet brukade man säga, att konungen visade mottagaren tänderna.

Bevingade ord, ja. Uttrycket är hämtat från tyskan och präglades av Georg Büchmann, som 1864 utgav en samling citat och liknande, vilka han kallade "Geflügelte Worte", bevingade ord. Denna bok blev oerhört populär och liknande verk utkom på snart sagt alla europeiska språk. Büchmann var emellertid inte den förste, som begagnade uttrycket, även om han blivit mest känd för saken. Redan i Homeros Iliad och Odysse förekommer uttrycket "flygande ord". Även på svenska har utkommit flera verk med bevingade ord. Mest känt är Pelle Holms: "Bevingade ord".

De flesta bevingade ord har historisk bakgrund och deras uppkomst knytes till historiska personer eller händelser. I vår egen tid har ju bland andra Winston Churchill givit upphov till många bevingade ord. Ett av de mest bekanta är väl: "Aldrig har så många haft så få att tacka för så mycket". Orden fölls av Churchill i underhuset den 20 aug. 1940, efter det tyska flygets resultatlösa försök att mjuka upp England inför en planerad invasion. Det var i de dagarna det engelska flyget räddade England,

I en del av medeltidens Tyskland kallades flickor, som fött utomäktenskapliga barn, för gräsänkors. De ogifta mödrarna förevisades offentligt med en gräskrans på huvudet

och premiärministerns ord var erkännandet till flygarna för deras insatser.

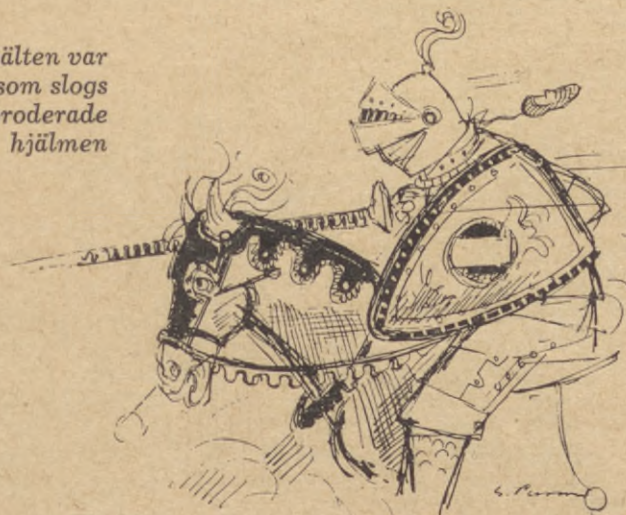
Den svenska översättningen är inte ordagrann, den är emellertid bättre än originalet, ty Churchill sade i själva verket: "Aldrig förr i historien om folkens strider har så många stått i så stor tacksamhets-skuld till så få".

"Gardet dör men ger sig inte"

Ett annat berömt engelskt citat som blivit bevingat är de ord som tillskrivs Nelson: "England väntar att varje man gör sin plikt". Han skall ha hissat denna signal inför slaget vid Trafalgar. Det ges många variationer av hur det hela gick till. En av dessa säger, att order gavs att signalen skulle ha lydelsen: "Nelson väntar..." Då signalofficern inte kunde finna den flagga, som betydde Nelson, kom han på den goda tanken att utbyta den mot England och skapade därmed det mest berömda av alla engelska bevingade uttryck. En annan variation på temat är att signalofficern blott utbytt den flagga som betyder "förlitar" mot "väntar", eftersom han i hastigheten inte kunde finna den förra. Hur som helst har Nelson med denna signal för evigt slagit sitt namn fast i historien.

Napoleontiden gav många bevingade ord, som hållit sig levande. Ett av de mest berömda är det svar, som felaktigt lagts i munnen på general Cambronne, då han vid Waterloo uppmanades att ge sig: "Gardet dör men ger sig inte"! Dessa ord har tiderna igenom skänkt Napoleons trogna garde ära och berömmelse. Tyvärr för både gardet och dess chef var utropet osant, det intygade generalen Cambronne själv med mycken förargelse. För det första var orden oriktiga, därför att han själv levde, och för det andra så gav sig gardet. Trots generalens

Den riktige toffelhjälten var en tapper riddare, som slogs med sin frus guldbroderade toffel fastsatt vid hjälmen

dementi står orden, som han inte fällde, på sockeln till den staty, vilken senare restes över honom i födelsestaden Nantes. Så kan det gå.

Uppfinnaren till dessa ord, som spritt så stor berömmelse över gardet och dess chef, lär vara journalisten Rougemont, som dagen efter slaget hade dem med i tidningen *Indépendent*. Orden återgavs senare i andra tidningar och vann stor spridning.

Njet och politruk

Ett annat berömt franskt bevingat ord är: "Efter oss syndafloden", som tillskrives markisinnan de Pompadour, vilken riktat dem till sin höge älskare, Ludvig XV. Man har ansett, att markisinnan redan hade en föräning av den kommande franska revolutionen. Om detta är riktigt må lämnas därefter.

Ryska språket har givit oss några ord, som blivit verkliga begrepp, trots att de inte i egentlig mening kan sägas vara bevingade ord. Till de äldre av dem hör ordet nagajka, knutpiska. Detta ord symboliserade förr hela det ryska självhärskardömet och dess hemliga polis och våldsmetoder. I våra dagar har ordet njet — nej — kommit att symbolisera det envisa ryska motståndet mot alla förslag i FN, som inte passar Ryssland. Den bistre Molotov är detta njets verkliga profet och symbol.

Trojka är det ryska ordet för ett trespann, men det har politiskt fått betyda en grupp på tre personer, som vid ena eller andra tidpunkten har makten i Kreml. En sådan trojka var en gång Lenin—Trotsky—Sinojev, senare Stalin—Molotov—Malenkov. Slutet på en trojka brukar

(Forts. sid. 17)

Sommarsaga

När nejden höljes i skymningens dräkt
av sommarnatts smekande hand,
och älvor, som sunnanvinds kysst har väckt,
hörs viska i drömmarnas land,
då höjes en stämman, förunderligt vek,
man kan höra den sucka och klaga,
och lyssnar man, hör man i vindfläktens lek
en sällsam, vemodig saga.

Det är sagan om kärlekens värmande ljus,
som strålat på jorden en gång,
om kärlek, som jublat i skogarnas sus
och i fågeltungornas sång.

Det är sagan om rosor, som glödde och brann
på vägen, som vi skulle vandra.

Det är sagan om ljuset, som stilla försvann,
när vi lärde oss hata varandra.

WIVI BRANDT

BETZEN

● RUTIN OCH...

(Forts. fr. sid. 7)

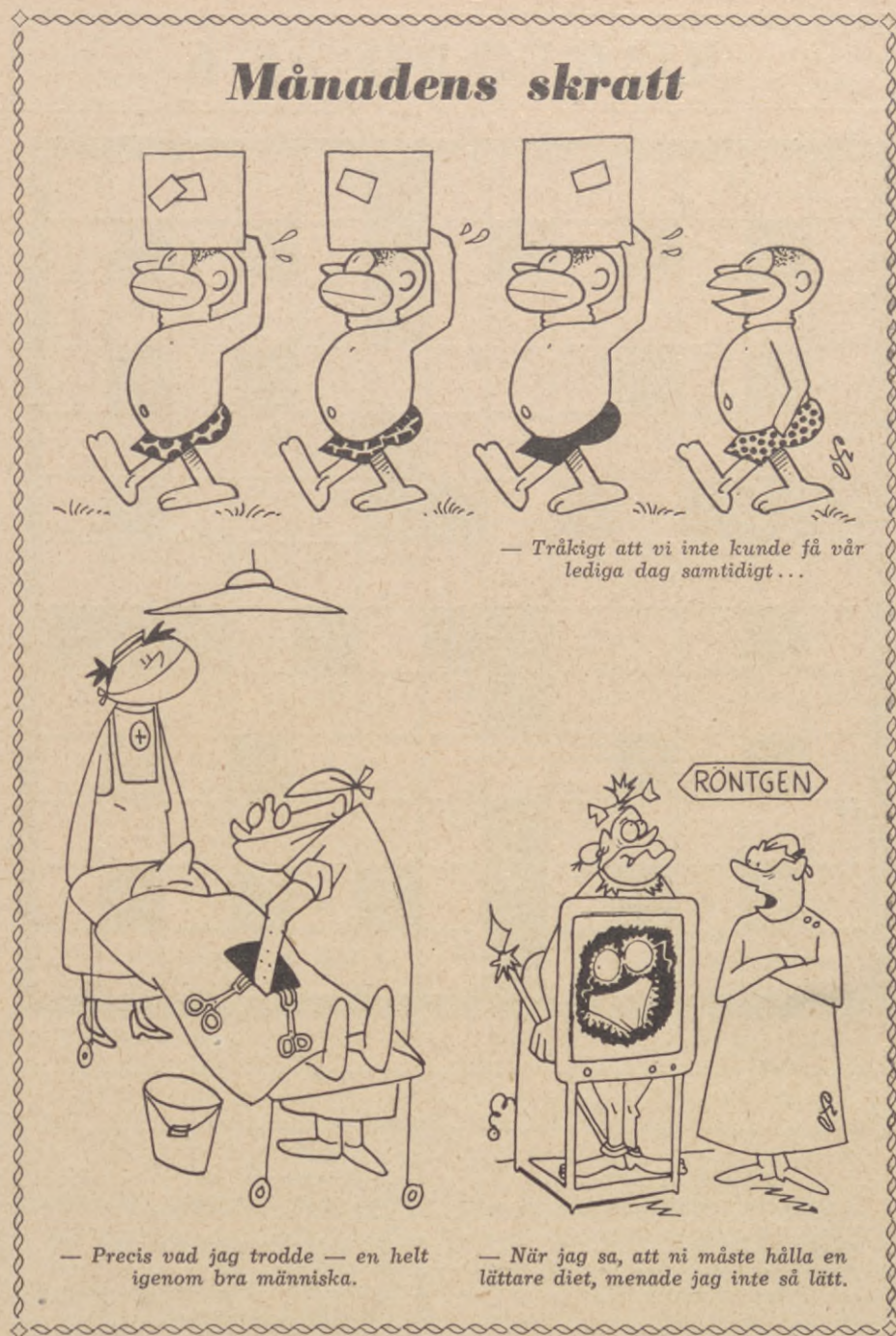
Avdelningens toalettrum utgör också avdelningens röksalong. Att luften där, i synnerhet efter måltiderna då alla uppegående och röksugna samlas där, är tjock som den effektivaste dimridå torde var och en förstå. Något dag- eller rökrum finns inte. Bristen på detta kompenseras med en effektiv antinikotin- och sängliggarpropaganda från personalens sida. Att patienter, som finner sådana förhållanden orimliga, skriver ut sig på egen risk, hör kanske inte till ordningen för dagen. Men det förekommer.

För den som i all sin aningslöshet trots att "straffutskrivning" var någonting, som förekommer endast på våra sanatorier, finns det tillfälle att få denna uppfattning reviderad. Patienter, som erhållit permission, känner sig ofta irriterade och missfänta när de efter återkomsten till sjukhuset märker personalens ansträngningar för att komma så nära vederbörande som möjligt. Ve den, som druckit ett glas rödvin eller förtärt en pilsner och i det allmänna bigotteriets namn glömt bort att inköpa en ask tabletter som tar bort lukten.

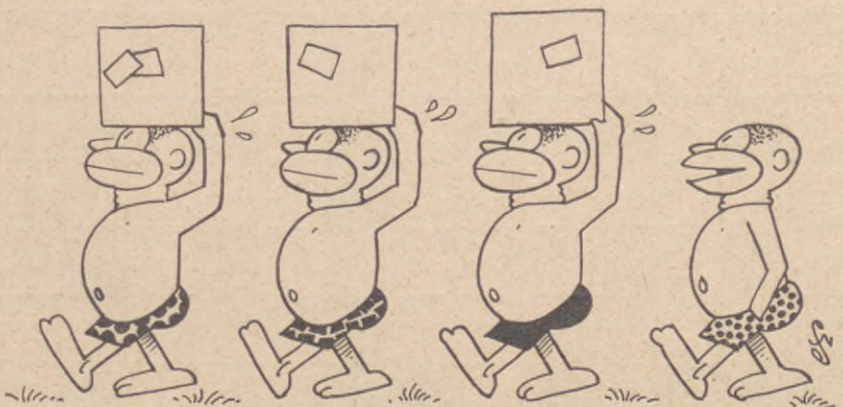
Som alltid ställer det sig svårt att försvara kombinationen sprit-sjukdom men ibland går renlevnadsandan till en så påtaglig överdrift, att man måste protestera. Det skulle vara synnerligen intressant att få veta hur stor del av vår sjuksköterskekår, som rekryteras från fri- eller högkyrkliga hem.

Dålig arbetsledning

Att kritik av sjukhusrutinen hänföres till kverulans och sociala anpassningssvårigheter — det vet alla som haft oförsyntheten att framföra sådan kritik. Men det finns ju praktiska saker, som svårligen kan hänföras till patientens kverulantiska inställning. Ett enda exempel: När tillfrisknandet hunnit så långt, att man är färdig för utskrivning och denna procedur skett vid rondan, dröjer det inte många minuter förrän personalen kommer och ber att få draga ut sängen för rengöring. Om utskrivningen sker vid tiotiden på förmiddagen dras sängen ut omkring en kvart över tio. De civila kläderna får man emellertid inte upp till avdelningen förrän efter klockan halv ett. Den avdelning, där kläderna förvaras, öppnas inte förrän

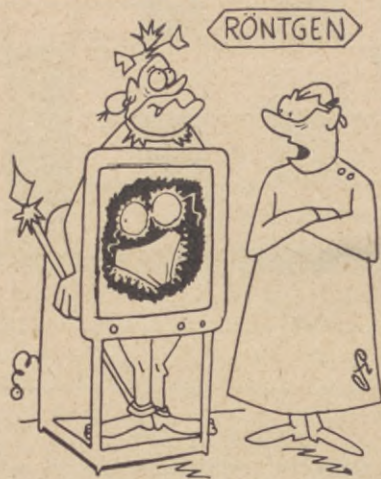
Månadens skratt

— Tråkigt att vi inte kunde få vår lediga dag samtidigt...

— Precis vad jag trodde — en helt igenom bra människa.

— När jag sa, att ni måste hålla en lättare diet, menade jag inte så lätt.

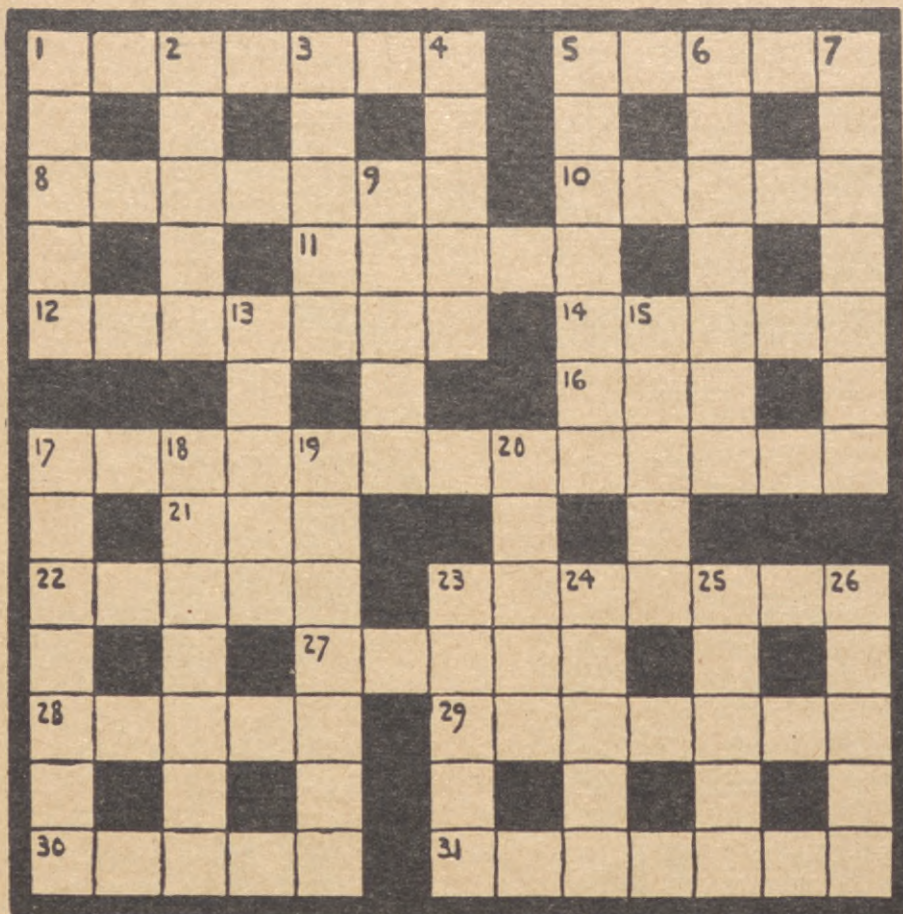
än vid denna tid. Mellan tio och halv ett är man utan möjlighet att vila sig — dessa 2 1/2 timmar kan för många, i synnerhet för äldre och svaga personer, vara en oerhörd påfrestning. Men sjukhusrutinen ska ha sin gång och sängen ska åka ut därför att personalen skall ha lediga timmar på eftermiddagen. Åtminstone var det förklaringen i mitt fall.

Mycket av detta kan kanske hänvisas till svårigheterna att få personal, men ofta har man en känsla av att det är en undanflykt. Snarare är det nog fråga om organisation av den tillgängliga arbetsstyr-

kan. Bristen på kunnig arbetsledning är påfallande och det är ingen tillfällighet att just arbetsledning i modern bemärkelse så småningom kommer att lösa många av de problem som här endast tangerats.

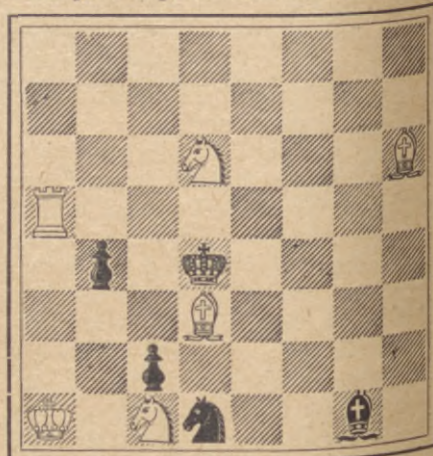
Till sist, käre läsare, vill du ditt eget bästa och skulle råka vara tvungen att bli intagen på ett kroppssjukhus i det moderna folkhemmet, glöm inte bort de dyrköpta erfarenheter som bristfälligt redovisats i denna artikel. Kom ihåg att vara den idealiske patienten! En sådan kritiserar ingenting utan finner sig i allt.

KORSORD nr 6

PROBLEM
av G. Latzel

1:a plats i problemmatchen 1955-56

Matt i 2 drag

Tvådragaren ovan är trots det ringa materialet en charmfull förförelseuppgift. Drar svart i utgångsställningen 1. —, Sf3, så följer 2. Sf5 matt. Undersök även dragen 1. Th5 och 1. La6.

Lösningen till G. Latzels problem återfinns på sidan 25.

Namn o. titel:

Adress: Postadr.:

VÄGRÄTA ORD

1. Kunna även småflickor vara på sitt näpna vis. (7)
5. Lösa korsord. (5)
8. Bits i ena änden, sparkar i den andra och är hal på mitten. (7)
10. 12-13. (5)
11. En utkastares verk. (5)
12. T. ex. en större boksamling. (7)
14. En filmens Willy. Och kan samman sättas med mästare. (5)
16. Har namnsdag i december. (3)
17. Den ståtliga raden av de statliga råden. (13)
21. Sörj ej om flickan dig sviker, du får nog en — (3)
22. För tanken på gull och ull. (5)
23. Ewig. (7)
27. Avsöndring. (5)
28. I en sådan finns det plåt. (5)
29. Är spiken i väggen på annat sätt än nubben på bordet. (7)
30. Den stat är bra, där man öppet får säga att styrelsen är —. (5)
31. Att bli dyrkad över allt förnuft. (7)

LODRÄTA ORD

1. Bachverk. (5)
2. Förr en sorts vicekonung. (5)
3. Det är så gott som oöverkomligt. (5)

4. Förekommande. (5)
5. Kan välla svårigheter vid sväljning. (7)
6. När järnvägsvallen gav vika. (7)
7. En rasflicka. (7)
9. Spirande liv. Eller kanske döden. (5)
13. Användes i Thalias tjänst. (5)
15. Är den som lever i samvetsäktenskap. (5)
17. Rymmer en munfull ungefär. (7)
18. Olägenhet och kroppsdetalj. (7)
19. Hur pornografi är beskaffad. (7)
20. Är allvetare Haglund absolut inte. (5)
23. Grevturegatan, Grev-Turegatan, Gref-Thuregatan. (5)
24. På vanligt sätt. (5)
25. Är ju råkost inte. (5)
26. Olika för man, kvinna och barn. (5)

Tävlingsregler

Lösningar till korsord nr 6 skall vara Status' redaktion, Postbox 4149, Stockholm, tillhanda senast den 5 augusti 1957. För att komma med i prisbedömningen måste tävlingsförsändelse vara märkt "Korsord nr 6". Glöm ej att tydligt ange namn och adress! Två priser, ett på tio och ett på fem kronor utdelas. Lösning och pristagarnas namn kommer i septembernumret 1957.

STORMÄSTAREN GÖSTA STOLTZ

är den färgstarkaste spelare Sverige någonsin haft. Så här skriver finländsmästaren Eero Bööck om sin svenske kollegas spelstil: "Hans schacktalang är utpräglat taktisk, men han är icke någon typisk angreppsspelare som alltid sätter allt på ett kort. Stoltz har spelat många partier rent strategiskt, men hans personliga egenart visar sig bäst i taktiska situationer, då han lyckas locka motspelaren in i förvecklingarnas strömvirvar."

Nedan ett smakprov på Stoltz' djärva spelstil.

Lösning till korsord nr 4

VÄGRÄTT: 1. Brandförsäkring. 9. Ta-tuerare. 10. Okokt. 12. Pyton. 14. Generad. 16. Pastill. 17. Pan. 18. Folkdans. 21. Kursiv. 23. Ynnest. 25. Lieskaft. 28. Rim. 30. Kanonad. 33. Trapets. 36. Ågare. 37. Nyser. 38. Reflexion. 39. Trafikkonstapel.

LODRÄTT: 1. Betyg. 2. Afton. 3. Diet-råd. 4. Öland. 5. Steppa. 6. Klots. 7. Ironi. 8. Gatulivet. 11. Kotor. 13. Yankee. 15. Eko. 17. Psalm. 18. Flygkonst. 19. Lån. 20. Astrar. 22. Sia. 24. Eloge. 26. Stafett. 27. Fåt. 29. Idérik. 31. Nästa. 32. Narri. 33. Tyfon. 34. Etiop. 35. Senil.

PRISTAGARE: 1:a pris à 10 kr: frk Si Jönsson, Sofiaväg. 1, Lund. 2:a pris à 5 kr: Vilhelm Hallberg, Kristinagat. 27, Örebro.

Skandinaviskt

G. Stoltz	G. Lovén
1. e2—e4	d7—d5
2. e4×d5	Dd8×d5
3. Sb1—c3	Dd5—a5
4. b2—b4	—

Med detta gambitdrag vinner vit visserligen ett tempo, men hans utvecklingsförsprång uppväger icke offret, då svarts ställning saknar svagheter.

4. —	Da5×b4
5. Ta1—b1	Db4—a5

Här borde 5. —, Dd6! ha spelats. Efter textdraget kan hotet Tb1—b5 bli farligt.

6. Sg1—f3	Sg8—f6
7. Lf1—c4	Lc8—g4
8. Tb1×b7	—

Svart förlorar bonden tillbaka och därmed — i högre mening — även partiet.

8. —	c7—c6
9. 0—0	Sb8—d7
10. Tf1—e1	e7—e6

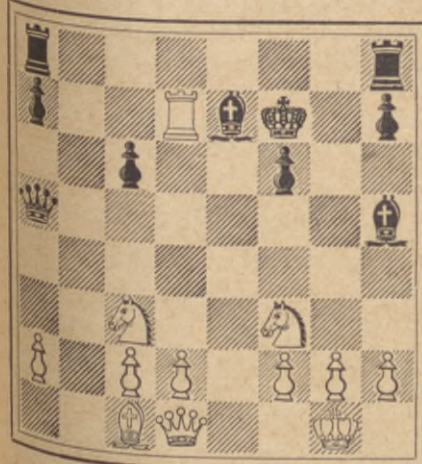
Bättre är att med Sd7—c5 först jaga bort tornet från sjunde linjen.

11. h2—h3!	Lg4—h5
12. Lc4×e6	f7×e6
13. Te1×e6†	Ke8—f7

På Ke8—d8 följer helt enkelt 14. Te6×c6. Med tre bönder för pjäsen och bättre ställning skulle vit ha de bästa utsikterna. Efter textdraget återvinner vit det offrade materialet.

14. Te6×f6!	g7×f6
15. Tb7×d7†	Lf8—e7

Kf7—e8 är säker något bättre. Nu följer en glänsande kombination:

16. Sc3—d5!!	c6×d5

Det finns ingenting bättre än att anta offret. På 16. —, Kf7—e6 vinner vit medelst: 17. Td7×e7† Ke6×d5, 18. Dd1—e2 Lh5×f3, 19. e2—c4† Kd5—d6, 20. De2—e6† Kd6—c5, 21. De6—e3†! Kc5×c4, 22. De3—b3† Kc4—d4, 23. Lc1—b2† Kd4—c5, 24. d2—d4† Kc5—b6, 25. Lb2—a3 osv.

17. Sf3—e5†	f6×e5
18. Dd1×h5†	Kf7—e6
19. Dh5—g4†	Ke6—f7

Självfallet ger 19. —, Ke6—f6, 20. Dg4—h4† Kf6—g6, 21. Dh4×e7 icke heller någon utsikt till räddning.

20. Dg4—f5†	Kf7—e8
21. Df5—e6	Da5—c5
22. d2—d4!	—

Den vita löparens ingripande är avgörande.

22. —	e5×d4
23. Lc1—g5	Uppgivet

Ett präktigt husarparti.

(Komm. av E. B.)

I majnumrets schackproblem in-smög sig tyvärr ett fatalt tryckfel. På schackbrädets ruta E2 stod en vit bonde, som inte hade där att göra. I stället skulle det vara en vit löpare på fältet F2.

● GÖTEBORGS ...

(Forts. fr. sid. 9)

arbetar med sömnad, vävning och knappslagning etc. Bl. a. väver klienterna mattor och syr städrockar till personal vid stadens sjukhus och ålderdomshem. Mattor — både tras-mattor och finare mattor — görs som egna tillverkningar och säljs i öppna marknaden.

Och så återstår den sjätte och största träningsverkstaden, verkstaden i Kärralund ...

Maskiner för 300.000 kr

Vid Kärralunds-verkstaden — eller kanske rättare verkstäderna — har Status gjort ett besök. Verkstaden ligger i mycket vacker terräng i en utkant av Göteborg. Den är inrymd i två barackliknande byggnader, som tidigare tillhört arbetsmarknadsstyrelsen, vilken upplät dem åt norska flyktingar under kriget.

Ingen av träningsverkstäderna i Göteborg kan skryta med nya och moderna lokaler, men åtminstone Kärralunds-verkstaden är både trivsamt och ändamålsenlig. Den är uppdelad på två avdelningar, en mekanisk och en snickeriavdelning, vilka tillsammans har plats för 45 klienter.

Den mekaniska avdelningen är väl rustad ifråga om maskiner. Den har bl. a. fem revolvervarvar, tre excenterpressar och två fräsmaskiner. Hela maskinutrustningen är värd ca 300.000 kronor.

— Det är en mängd olika saker, som tillverkas vid den här kliniken, säger *Willy Bengtsson*, som är föreståndare för samtliga de sex träningsverkstäderna. Bland s. k. egna tillverkningar kan nämnas leksaker såsom bilar och ångmaskiner, vidare rullar för målning, rullar för spinnfiske och en sorts balloptikonapparater. Fotoramar tillverkas på beställning av en privat firma, och för SKF bearbetas vissa kullagerdetaljer.

Träklossar för cancerprov

Vid snickeriavdelningen producerar man bl. a. stegar för stadens el-

verk, och för Sahlgrenska sjukhuset gör man små lustiga træklossar. Och vad skall nu dessa begagnas till?

— De kommer till användning vid vissa medicinska prov, omtalar hr Bengtsson. När en läkare misstänker t. ex. cancer tar han ett litet vävnadsprov från det sjuka organet, och detta prov fästes sedan med paraffin vid en trækloss och skickas till det patologiska laboratoriet vid Sahlgrenska sjukhuset.

Några svårigheter att skaffa tillräckligt med arbetsuppgifter åt träningsverkstädernas klienter har man inte, enligt hr Bengtsson. Där emot är det inte alltid så lätt att få fram lämpliga sysselsättningar för de klienter, som är hänvisade till hemarbete. Det är oftast fråga om sömnads- och monteringsarbeten, som inte kräver några maskiner, och friska hemmafruar konkurrerar därför hårt med de handikappade om de jobben.

● INFÖR KONGRESSEN

(Forts. fr. sid. 4)

för Status. En annan sak är givetvis, att omkostnaderna för tidsningsutgivning ökat så avsevärt under senare år — tidskriften kan därför inte längre ge samma nettointkomster som tidigare.

Det goda resultatet av rikslotteriet synes emellertid kompensera detta inkomstbortfall och därmed ge förbundet möjlighet, att i fortsättningen liksom hittills stödja konvalescentvården och studieverksamheten bland landets lungsjuka. Intresset för dessa ting stiger. Ansökningar om studiebidrag förekommer vid varje sammanträde, och konvalescenthemmen har blivit en mycket stor arbetsuppgift för våra för eningsmedlemmar.

Under kongressperioden har två nya konvalescenthem tillkommit. Båda dessa, Gökviken i Norrbotten och Fjällfarargården i Jämtland, fyller behovet i Norrland, där konvalescenthem för lungsjuka saknats tidigare. Beträffande dessa nya hem finns det alltså orsak att använda ett något slitet uttryck och konstatera, att de fyller ett länge känt behov. Dessutom har det gamla, något bristfälliga hemmet i Värmland, ersatts med ett nytt hem av hög standard.

(Forts. nästa sida)

Ett gott bevis för aktiviteten inom vårt förbund är också, att inte mindre än 14 motioner inlämnats till årets kongress. Samtliga gäller betydelsefulla saker. Där tar man fasta på kvarvarande brister inom arbetsvård, socialvård och sjukförsäkring. Där aktualiseras frågan om ett bättre och fastare samarbete mellan de partiellt arbetsföras organisationer och där diskuteras olika organisatoriska frågor.

Mycket av nybörjartidens glöd, arbetsiver och optimistiska tro på förbundets möjligheter att utträta underverk är borta. Sådant hör till det ofrånkomliga, ty en rörelse åldras och ändras lika väl som en enskild människa. En sakligare och mer lågmäld debatt har kommit i stället. Men det förbund, som nu går att genomföra två betydelsefulla arrangemang, är alltså ett förbund med många olösta arbetsuppgifter — men lyckligtvis också i besittning av mycken livsvilja och arbetskraft.

Sigfrid Jonsson

● KOLERAAPOTEK ...

(Forts. fr. sid. 13)

Få människor i detta land har väl haft tillfälle att skåda en röntgenbild av Karl XII:s huvud — en sådan finner man också i museet. Och inte ens recept, som utfärdats för Karl XII:s drabanter, saknas. En lätt rysning och en intensiv medkänsla med Karl XII:s bussar får man, då man beskådar de hiskeliga verktyg som användes vid amputation. Från 1700- och 1800-talen är också en lasaretsinstrumentkista och en bataljonsförbandskista. Kloka gubbar och gummors recept finns också representerade, en primitiv "lave-mangskanna" och fetischer av olika slag ger en synerligen illustrativ bild från medicinens barndom.

Museisamlingen växer

Av de omkring 8.000 föremål, som ingår i de medicinhistoriska samlingarna, har endast cirka 1.100 kunnat placeras i de nuvarande lokalerna. Detta om något torde ge en föreställning om hur nödvändigt det är, att museets lokalfråga slutgiltigt löses. Fortfarande förvaras stora delar av samlingarna i packlådor, bl. a. på Barnsjukhuset Samaritens rymliga vind. Och för varje år som går växer samlingarna. Från olika intresserade ute i landet skickas omkring 500 föremål per år, det gäller

ofta sådana saker, som är i behov av snabb preparering. Redan har många föremål rostat sönder, därför att man inte kunnat bereda dem lämplig förvaringsplats.

Till slut citerar vi ett stycke ur docent Kocks artikel i *Nordisk Medicin* 1956:56:1818: "För den som haft tillfälle att se de förnämliga museerna på området ute i världen — i Köpenhamn, Rom, Chicago och Cleveland för att nämna några exempel — förefaller det orimligt, att icke en nära framtid även i Sverige skall medföra en definitiv lösning på det medicinhistoriska museets lokalfråga. Olika alternativ kunna tänkas: en till Karolinska institutet knuten institution i den stora medicinska staden vid Norrbacka, en institution, inrymd i Serafimerlasarettets gamla traditionsrika byggnad eller ett museum av mera privat karaktär i de lärda sällskapens hägn. Alla huvudstadens medicinska högskolor och flera medicinska sammanslutningar har förklarat sig villiga att deponera föremål, och ingen torde på allvar vilja bestrida museets kulturella betydelse."

Foto: Rune Olsson

● "LITTERATURENS ..."

(Forts. fr. sid. 6)

lar per dag under en lång tid och nådde mer än 500.000 ex.

Något år innan hade Macaulays "History of England" utkommit. Originalupplagan i England på de första volymerna var 40.000 ex, och piratupplagorna i USA uppgick till 125.000 ex.

Dessa exempel får räcka från detta speciella fält av boktryckarkonstens historia. Man kan i varje fall dra den slutsatsen, att det är åtskilliga miljoner som gått i fel ficka under årens lopp. Och det är onekligen nedslående att tänka sig att denna trafik fortfarande har stor omfattning.

● LÄKARBRIST ...

(Forts. fr. sid. 5)

öppen lung-tbc är minskningen mindre påtaglig eller 1.590 resp. 1.355, vilket gör 8 %. Åldersfördelningen hos de nyupptäckta tuberkulosfallen visar en påtaglig tendens till förskjutning mot de högre åldrarna. Speciellt är detta fallet beträffande män, där frekvensen av nyinsjuk-

nade är högst i åldern 50—60 år. Öppen tuberkulos inom barnåldern förekommer praktiskt taget ej längre i vårt land. Ur behandlingssynpunkt är av intresse att notera, att antalet pneumothorax och thoracokaustikfall snabbt minskat. 1951 utgjorde antalet 2.021 resp. 1.024, medan siffrorna 1955 var 557 resp. 252. Antalet större kirurgiska ingrepp vid lung-tbc har däremot under sista åren varit mycket högt. År 1951 redovisades således 1.708 större operativa ingrepp; motsvarande siffra 1955 var 1.860. En minskning av antalet operationer kommer enligt min uppfattning snart att inträda.

Av de 120 opererade patienterna under år 1956 har 3 avlidit, vilket ger en mortalitet av 2,5 %.

Sedan 1953 har vi också tagit upp hjärt- och kärlkirurgien. Materialet uppgår nu till 121 opererade fall. — — — Även om antalet är relativt litet, innefattar det dock alla de grupper av medfödda eller förvärvade förändringar i hjärtat och de stora kärlen, som numera kunna bli föremål för kirurgisk intervention utan användande av hypotermi eller extracorporeal cirkulation.

Inom hjärtmaterialet har inalles 3 patienter avlidit i mer eller mindre nära anslutning till ingreppet — häri inräknas då ej den pat., där chinidintozicationen måste tillskrivas en väsentlig roll. Mortaliteten uppgår således till nära 2,5 %."

Socialhjälpfallen minskar i antal

"Under år 1955 sjönk antalet familjer som erhållit hjälp av fattigvårdsstyrelserna med 11 % och utgjorde sammanlagt 135.300", rapporterar *Sociala Meddelanden*. "Den främsta anledningen till denna nedgång var den allmänna sjukförsäkringens införande den 1 januari 1955. Sannolikt har dock verkningarna av sjukförsäkringen icke till fullo gjort sig gällande under år 1955. Vissa övergångssvårigheter i sjukvårderna torde ha medfört att fattigvården i början av året fått förskottera sjukkasbehjälpen i viss utsträckning, varför man först när 1956 års statistik föreligger, kan få en fullständig bild av hur sjukförsäkringen påverkat fattigvårdens omfattning.

Hela antalet understödda personer under år 1955, inberäknat samtliga familjemedlemmar, uppgick till i runt tal 275.000. Detta innebär i jämförelse med 1954 en minskning med 17.100 familjer och med 31.700 personer. Nedgången av antalet understödsfall varierar något för de olika familjetyperna. Den största minskningen (11,9 %) redovisas för familjetyperna utan

barn, medan de med barn har minskat med 9,7 %. Barnfamiljernas relativa andel av samtliga familjer inom fattigvården hade fortsatt att öka och utgjorde nu 32,4 % av samtliga mot 31,8 % år 1954 och 30,1 % år 1953."

För hela riket uppgick antalet fattigvårdsunderstödda personer år 1955 till 3,8 % av folkmängden mot 4,3 år 1954.

Operationer ersätter kvävgasbehandlingen

"Fältropet 'slutkamp mot tuberkulosen' och rapporter om nya läkemedel mot tuberkulos har givit sådant genljus i fackpress och dagstidningsspalter, att det kanske förvånar många, att kirurgisk behandling av lungtuberkulos ännu är ett problem av första rang, och att den kirurgiska behandlingen ökat under det senaste decenniet", skriver doc. *Gunnar Dahlström*, Söderby sjukhus, i en artikel i *Nordisk Medicin*.

"År 1947 utfördes i Sverige omkring 1.100 större operativa ingrepp för lungtuberkulos; dit räknades torakoplastik och extrapleuralt apikolys.

Förra året hade siffran för större operationer stigit till omkring 1.900, och en omgruppering hade ägt rum, så att bland dessa återfanns nära 1.400 resektioner.

Hur kan det gå ihop med rapporterna om tuberkulosens tillbakagång? Först och främst dominerar denna tillbakagång av en sänkning av dödligheten, som från 0,51 per tusen innevånare år 1947 sjunkit till 0,10 per tusen år 1955. Sjukligheten i tuberkulos har inte sjunkit i samma takt; och minskningen i tuberkulosjuklighet har till stor del träffat andra tuberkulosformer än lungtuberkulos.

Totalt fanns i Sverige år 1947 ca 59.000 kända fall av lungtuberkulos, 1955 var antalet 56.000, en mycket måttlig nedgång således av den grupp ur vilken thoraxkirurgin hämtar sina fall. Dessutom har det skett en omgruppering av de aktiva åtgärderna vid lungtuberkulos i riktning mot ökad användning av kirurgiska ingrepp. För ett tiotal år sedan dominerade temporär kollapsbehandling, speciellt pneumothorax (kvävgasbehandling) som årligen då kom till användning i bortåt 3.000 fall i riket. Nu anlägger man pneumothorax blott på 500—600 patienter per år. Således har de större kirurgiska ingreppen ökat på de temporära kollapsingreppens bekostnad.

Av 123 torakoplastikerade angavs 89 ha varit fullt arbetsföra vid sista undersökningstillfället, 25 var partiellt arbetsföra medan 9, dvs. 7 %, angavs vara arbetsodugliga.

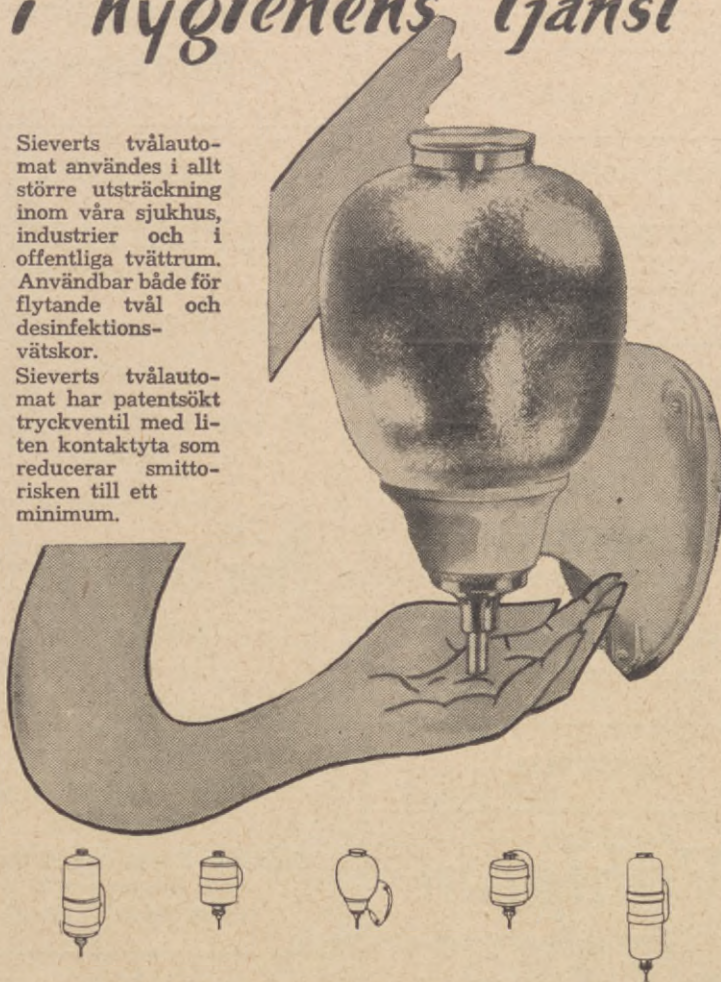
SIEVERTS

TVÅAUTOMATER

i hygienens tjänst

Sieverts tvåautomat användes i allt större utsträckning inom våra sjukhus, industrier och i offentliga tvättrum. Användbar både för flytande tvål och desinfektionsvätskor.

Sieverts tvåautomat har patentsökt tryckventil med liten kontaktyta som reducerar smittorisken till ett minimum.

AB MAX SIEVERT, SUNDBYBERG

Prästgårdsg. 9. Tel.: 28 25 30. P. O. B. 55

Filial: Norra Larmg. 11—13. Tel.: 13 15 20 Göteborg

Bland de 245 resektionsopererade voro 176 fullt arbetsföra, 46 partiellt arbetsföra och 23, motsvarande 9 %, angavs vara arbetsodugliga", heter det vidare om ett efterundersökt patientmaterial från Söderby sjukhus.

60 proc. av lönen västtysk pension

"Efter sju års förhållningspolitik har äntligen den av förbundskansler Adenauer redan 1950 utlovade pensionsreformen förts i hamn i den västtyska förbundsdagen", rapporterar *Morgon-Tidningen*. "Det satt hårt åt in i det sista.

En hetsig och segdragen fyra dagars debatt föregick det beslut som krävdes för att lagen skulle vinna laga kraft. I korthet innebär reformen — vilken är den hittills viktigaste sociala åtgärd Bonn någonsin beslutat — att de omkring sex miljoner västtyskar som genom ålder eller sjukdom inte längre är arbetsföra får en upp till 70 procent höjd ålderspension. Arbetare och tjänstemän, som varit verk samma inom sitt yrke i 40 år, får en ålderspension på i genomsnitt 60 procent av sin bruttoinkomst. Reformens innebörd skall inte underskattas även om dess slutliga utseende — efter feta regeringslöften — kommer att bli en besvikelse för många."

BORÅS**BORÅS EXPORTAFFÄR**

Köpare till
Järn- o. Metallskrot samt Textilavfall
Kråkeredsvägen 6 — Telefon 156 20
— BORÅS —

HÖÖR

VID BESÖK I HÖÖR, ät och bo på
Järnvägshotellet
God mat och gott kaffe — propra rum
Tel. 25

LUND***Två bra matställen*****KONSUMRESTAURANGEN**

Bantorget 6

PETRI-PUMPABAR

S:t Petri Kyrkogata 7

MALMÖ

Wahlgren & Nordquist

MALMÖ

Köper alltid pappersavfall

**MARMOR, KALKSTEN
och GRANIT**
INGENJÖRSFIRMAN H. SVENSSON

Villa Daisy, Mariedalsvägen
MALMÖ Tel. 153 80

CAFÉ SLOTTSPARKEN

REKOMMENDERAS

Smörgåsar, luncher och supéer

Även inneservering

MALMÖ

Vid besök i Malmö
rekommenderas

Ulricedalsgårdens Restaurang

LÖVQVIST BILPLÅTSLAGERI

GUSTAV LÖVQVIST

Plåt- & Karosseriverkstad

Spec.: Bilskador

Tel. Verkstad 97 81 44, Bostaden 203 90
MALMÖ

Thor G. Andersson

Beklädnadsaffär

Lundavägen 42. Tel. 157 37

ALLT i pappersbranschen
billigast från

Skånska Papperscentralen AB.

S:a Promenaden 39 A
Tel. 718 30 — Växel

Frode Lund

MALMÖ

Fråga alltid efter **S:T KNUTS**
Vatten och Läskedrycker
S:T KNUTS VATTENFABRIK
Malmö — Telefon 211 80

NORRKÖPING

Gummicentralen

Stockholmsvägen 22—26
Tel. 268 30 NORRKÖPING Tel. 268 30

Utför alla slags reparationer
Försäljning av nya ringar

STOCKHOLM

JUTELUMP

Säckar och juteväv köpes. Fördäm-
ningsmattor, cisterner, sand- och
torkgaltar säljas.

Koksgrytor, Järnbalkar och Plåt

A. JÖNSSON & Co
Timmermangatan 47 — Stockholm
Tel. 43 03 59, 43 63 83

Husmödrar! Lakan - 6:90

Blekt slitstark väv. Tät och jämn. 140×240
cm med 6 cm fäll. 6:90. 150×250 cm linneb.
8 cm fäll. 9:90. 10 lakan fraktfritt. Provköp!
Returrätt.

MARGARETAS HEMSÖMNAD, TABY. S.

UPPSALA

allt i virke
allt i byggnadsmaterial från

SKOGSÄGAREFÖRENINGEN

länets ledande bränsleleverantör i
ved - kol - koks - briketter

**UPPSALA LÄNS
SKOGSÄGAREFÖRENING**
Huvudkontor Svartbäcksgatan 2
Uppsala. Tel. växel 395 90

KÖP SOLSTICKAN

ARBETSGLÄDJE

Uppmätt och färdigförpackat material för flättningsarbeten av olika slag såsom kakfat, serveringsbrickor, blomkorgar m. m. Populära och lättsålda modeller, begärliga på den öppna marknaden!

Rekvirera fullständig katalog!

Vårt arbetsmaterial tillverkas och förpackas av sjuka och partiellt arbetsföra vid Arbetsträningsverkstaden vid Värnhems Vårdhem i Malmö. Vi vänder oss till sjukhus och vårdanstalter för att i samarbete med arbetsterapien ge sysselsättning åt sjuka och partiellt arbetsföra.

Två exempel ur vår katalog

HOBBYMATERIAL

Pilgatan 9, Malmö

Tel. 163 94

Arbetslokaler: Värnhems Vårdhem, Malmö

Allt i kyla...

KYLSKÅP

FRYSBOXAR

KYLDISKAR

FRYSDISKAR

FRYS- och

KYLANLÄGGNINGAR

A. B. K. J. LEVIN

MALMÖ - Tel. 711 55

Gynna

svensk industri

Kemisk tvätt

Restaurangtvätt — Hotelltvätt

Hushållstvätt — Stärktvätt

FÖRSTKLASSIGT UTFÖRANDE

Central-tvätten

MALMÖ

Föreningsgatan 16, tel. 724 15

De Lungsjukas Riksförbunds lokalföreningar

kallas härmed till förbundets XIV kongress

som avhålls å Hotell Malmen, Stockholm, den 28—30 juli 1957.

Representationsrätt innefattande rösträtt har varje lokalförening för ett fullmaktsförsett ombud.

Mindre lokalföreningar inom samma distrikt kunna utse gemensamt ombud.

Prenumerera på
STATUS!

Helårspris 8:—

Halvårspris 4:50

SM stängsel
rostar aldrig

Nu blir det lättare att sätta upp **SM stängsel**

SM-stängsel av lättmetall från Metallverken betyder slut på alla rostiga och trasiga stängsel.

SM-stängsel är tillverkat av aluminium i en speciallegering som är motståndskraftig mot korrosion. Det har alltså inte bara en rostskyddad yta som efter kort tid nöts av eller bryts sönder. SM-stängsel står emot väder och vind och tål stora påfrestningar. Den vackra silvergrå lyster, som SM-stängslet har, smälter väl in i omgivningen

och det förblir lika dekorativt år efter år. SM-stängsel är lätt — och lika lätt som det är att transportera, lika lätt är det att montera tack vare att stolpar och andra tillbehör finns monteringsfärdiga. Ni vinner tid och arbete vid monteringen och Ni tjänar på det i längden därför att SM-stängsel bibehåller sitt utseende genom åren.

SM-stängsel är framtidens stängsel som ger ökat värde.

SM
stängsel

- Rostar aldrig
- Underhållsfritt — varar i generationer
- Vackert och stilenligt — passar i alla miljöer
- Lätt — att frakta och att sätta upp
- Praktiskt — alla tillbehör av lättmetall

... Ni kan göra det själv

Hos järnhandlarna finns nu en broschyr, som talar om hur det går till att sätta upp ett stängsel, lämnar dimensionsuppgifter etc.

Innehållsförteckning:

- Tala med Er järnhandlare, som gärna ger Er en broschyr och visar SM-stängslets mervärde.
- Han är jackman och känner sedan gammalt väl till olika stängselmaterial. Nu är han också välbekant med SM-stängsel och dess fördelar.
1. Tekniska data om SM-stängsel och SM-tillbehör
 2. Monteringstips
 - a) planering
 - b) schaktning
 - c) gjutning
 - d) stolparnas uppsättning
 - e) strävornas uppsättning
 - f) trådens uppsättning
 - g) nätets uppsättning

AB SVENSKA METALLVERKEN

VÄSTERÅS

Stockholm • Göteborg • Malmö • Jönköping • Eskilstuna • Sundsvall